

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

C. F. Riddertad

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1884.

26:e årgången.

2:dra häft.

Innehåll:

	Sid.
8. Frågan om politiska rättigheter för qvinnan, sedd i samband med hennes rättsliga ställning i andra afseenden, af <i>Esselde</i> (i anledning af motioner vid innevarande riksdag af Hrr <i>Borg</i> , <i>Anderson</i> , <i>Stachelberg</i> och <i>Wallenberg</i> m. fl.)	67.
9. Minnesrunor: III. <i>Cecilia Fryxell</i> , af <i>E. F.</i>	75.
10. Romaner, historia och historiska romaner, af <i>E. F.</i>	81.
11. Något om Herr <i>L. H. Åberg</i> s skrift: »I Äktenskapsfrågan. Betraktelser med anledning af <i>H. Ibsen</i> s familjedramer», af <i>Robinsson</i>	102.
12. En skizz af <i>Mathilda Roos</i> , förkortad för <i>Tidskr. f. Hemmet</i> af <i>S.</i>	110.
13. Hvi synes du så ung? Poem af <i>Isa</i>	122.
14. Epidemi. Poem af <i>Törne</i>	124.
15. Trenne motioner vid innevarande riksdag	125.

Mönster.

Anmälan om Svenska biblioteket.

STOCKHOLM,

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

8. Frågan om politiska rättigheter för qvinnan, sedd i samband med hennes rättsliga ställning i andra afseenden.

Denna fråga framställer sig sjelfmant till besvarande i anledning af de motioner, som blifvit framställda vid innevarande riksdag

af *Herr F. T. Borg* om ändringar af Riksdagsordningen i syfte att bereda qvinnan valrätt och valbarhet till andra kammaren lika med mannen;

af *Herr Kammarrådet Anderson* om skrifvelse till K. M. med begäran om utredning beträffande undervisningen i de enskilda högre skolorna för qvinlig ungdom m. m.;

af *Herr A. O. Wallenberg* och *Friherre O. Stackelberg* om förändringar i Giftermålsbalken, i syfte att man och hustru må utan äktenskapsförord och med samma rätt, som genom sådant beredes, råda hvar öfver sin ärfda eller förvärfda egendom;

af samma motionärer om, att qvinnan må varda myndig vid samma ålder som mannen, eller vid 21 år;

slutligen af *Herr Borgmästaren Ekenman* om obligatoriskt förord.

Vi behöfva här icke säga, att vi tro på qvinnans framåtskridande, äfven inom det medborgerliga lifvet, eller att vi anse henne också der hafva stora uppgifter att fylla. Denna tidskrift vittnar sedan $\frac{1}{4}$ sekel om denna vår tro. Men ju mera vi hoppas och vänta af qvinnans deltagande i samhällsarbetet, desto viktigare synes oss, att detta arbete blir väl förberedt. Dit hör att qvinnan visar sig mogen och villig att samvetsgrant bruka de nya rättigheter, man vill tillerkänna henne. Dit hör ock att tillse, att hon med dem verkligen kan uträtta någonting; ty i annat fall komma dessa rättigheter, såsom fru Lenngren för sin tid riktigt anmärker, att »höra blott till hennes nipper». Ett tredje vilkor är ju ock,

att tron på kvinnans medborgerliga uppgift och hennes förmåga att fylla den i någon mån inträngt i allmänna medvetandet.

Det är alltså ur dessa synpunkter, vi hafva att betrakta *Herr F. T. Borgs* ofvannämnda motion, på samma gång vi se den i ett visst samband med de öfriga yrkanden till kvinnans förmån, som vid innevarande riksdag blifvit i så ovanlig mängd och med så kraftiga motiv framställda.

När vår nya representationsförändring förbereddes, fanns i Stockholm en liten krets af tänkande och upplysta kvinnor, hvars medelpunkt var Fredrika Bremer, och som med intresse iakttog, hvilka möjligheter det framlagda förslaget yppade såväl för kvinnans framåtskridande i socialt hänseende som för hennes inflytande på det medborgerliga lifvets högre områden. Man fann då med tillfredsställelse, först att den nya kommunallagen af 1862 gjort kvinnan i fråga om valrätt inom kommunen likställd med mannen, och sedan att hon i och med denna sin valrätt till stadsfullmäktige och landsting erhållit, enligt den nya riksdagsförordningen af 1865, indirekt andel äfven i valen till riksdagens första kammare. Mer än en trodde sig i dessa medgifvanden af förslagets frisinnaede författare se ett första steg till den reform, som just då med starka agitationer började förfäktas af »womans suffrage associations» i England och Amerika. Inom den lilla kretsen var man dock ense om det riktiga i att hos oss gå stilla och varsamt tillväga; och man ansåg, att ett fullföljande af detta första steg skulle i främsta rummet bero af det intresse och den pligtkänsla, hvarmed kvinnorna sjelfva omfattade saken.

Sedan dess hafva snart tjugu år förgått, och ännu är det i städerna, till och med i Stockholm, en sällsynthet, att kvinnorna begagna sin valrätt, under det att de på landet utöfva den genom ombud endast då, när de ega större fastigheter. Endast prestvalen hafva visat sig ega något lifigare intresse för kvinliga röstegare.

Man kan af dessa fakta draga tvänne slutsatser, hvilka förhålla sig till hvarandra såsom ett *Enten—Eller*. Antingen äro Sveriges qvinnor icke mogna för den medborgerliga verksamhet, som den nuvarande lagen bjuder dem, och det vore då gagnlöst att med lagförändringar vidga den alltjemt obegagnade rätt, de redan besitta. Eller ock känner qvinnan med sig, att hon, *omyndig såsom hustru, svagt aflönad såsom arbeterska samt utestängd från den kostnadsfria undervisningen i statens skolor* likasom *från alla mera inbringande offentliga och enskilda befattningar*, eller erhållande dem endast mot mer än till hälften reducerad lön, hon känner med sig, säga vi, att betydelsen af hennes valrätt, inom ett samhälle, der penningen är valcensus, kan betraktas ungefär lika med noll, och finner det vara motbjudande såsom innebärande ett slags medborgerlig komedi, att begagna sin *gagnlösa* valrätt. Ett sådant skäl måste respekteras, och torde väl gälla för mången. Flera återhållas dock af liknöjdhet, de flesta af ren okunnighet om, att de ega valrätt af något slag, eller att dermed kan följa hvarken pligt eller fördel — alltid prestvalet undantaget.

Att detta är sorgligt och vittnar om en föga utvecklade medborgerlig anda, måste erkännas, hur många förklaringar och ursäkter, som än kunna anföras därför. Okunnigheten torde väl småningom häfvas, då arbeten sådana som det af *Hr Bergstrand* om *Den svenska qvinnans rättsliga ställning** blifva allmänt spridda och lästa, och i synnerhet när en gång skolan erkänner sitt ansvar för äfven den medborgerliga bildningen, och får krafter att verka för densamma. Liknöjdheten, för så vidt den ej beror af okunnigheten, kommer väl

* Vi begagna tillfället att ånyo på det varmaste anbefalla denna värdefulla bok såsom oumbärlig för hvarje bildad och tänkande qvinna, och lärorik för hvar och en, som inser betydelsen af qvinnans rättsliga ställning för ett folks karaktär och odlingsgrad. Vi kunna ej tänka oss ett hem med vuxen ungdom, der den boken kan umbäras, så vida hemmet ej är ett af de, ty värr ej sällsynta, der den intellektuella födan ännu ej upptagits i beräkningen af lefnadskostnaden.

först då att upphöra, när kvinnorna, gifta som ogiffta, få något att råda öfver, och i mån deraf befrias från den förlamande misstanken, att den kunskap och erfarenhet, de besitta, komma vid valurnan att vara af ingen kraft eller verkan. Intill dess tro vi, att den af Herr Borg ifrågasatta förändringen af *valrätten* är, om ock i grunden rättvis och ytterst ofarlig, praktiskt sedd, af ringa värde.

Under mer än tjugu år hafva ädla krafter varit i rörelse för att utfinna en formel, hvarigenom också mindre-talet röstegare, genom s. k. minoritetsval skulle komma till sin rätt.* När den formeln eller någon annan utväg i samma syfte blifvit funnen och erkänd inom olika områden af vårt medborgerliga lif, då skola vi, eller rättare våra liktänkande, ty vi upplefva nog icke den tiden, med glädje se, att också kvinnan får direkt deltaga i valet af dem, som hafva vården af våra offentliga angelägenheter sig anförtrodd.

Delvis gäller för oss det sagda äfven den af *Herr Borg* ifrågasatta lagförändringen, som skulle möjliggöra kvinnans *valbarhet* till 2:dra kammaren, men på samma gång öppna sig här nya synpunkter. Att en sådan åtgärd visserligen skulle vara formelt rättvis och stå i full konsekvens med den grund, på hvilken vår konstitutionella författning hvilat, är onekligt; men man frågar sig: hvarför då icke göra kvinnan valbar till 1:sta såväl som till 2:dra kammaren, till lands-ting och till stadsfullmäktige m. m.

Svaren på dessa invändningar så väl som på frågan i dess helhet utfalla på de mest olika sätt, äfven från deras sida, hvilka ej affärda den med ett blott skämt. Så säger man med rätta, att det är icke *med massorna* eller *genom dem*, vare sig inom eller utom riksdagen, som kvinnan är kallad att verka. Hon kunde med en och annan siffra höja partier-

* Gladstone nämner i sitt senaste reformtal minoritetsprincipens tillämpning som nära förestående.

nas nummerstyrka, men skulle säkert icke mäktat förändra deras inbördes förhållanden. Hennes röst likasom hennes ord skulle drunkna i »den kompakta majoritets». Hon skulle komma att utgöra blott en blindpipa i det stora rikspositivet, och dertill må hon hållas för god.

Å andra sidan förklarar man, att kvinnans inträde i det politiska lifvet skulle på det samma utöfva ett renande och moraliskt stärkande inflytande; och hur gerna skulle vi icke vilja tro, att detta voro sannt! Kanske stå icke heller de båda anförda åsigtorna såsom olösliga motsatser gent emot hvarandra, utan kunna i framtiden, då det politiska lifvet iklädt sig andra former, göra sig båda gällande.

Härom vore dock alltför tidigt att nu väga några gissningar. Visst är blott, att *en lagförändring, som medgäfvit kvinnan valbarhet till 2:dra kammaren, nu och för lång framtid skulle vara betydelselös och därför, ehuru formellt rättvis, enligt vår uppfattning icke vore önskvärd.*

Vår tid är för kvinnan ej blott en brytningens, utan derjemte väsentligen en förberedelsens tid. Vi måste gå i skola för att bilda oss för nya uppgifter, och icke låta oss af välviliga nyhetsifrare lockas i otid ut på okända vädjobanor. Men hvem öppnar för våra kvinnor dessa förberedande skolor, särskildt för utbildning af deras förmåga af medborgerliga värf?

Ja, den frågan skola vi finna indirekt besvarad i *Herr Kammarrådet Andersons* motion. Den innebär ett väl motiveradt förslag, att *Riksdagen måtte hos K. M. anhålla om en utredning, dels huru undervisningen i de enskilda högre skolorna för kvinnlig ungdom för närvarande bedrifves och de resultat, som af dem vunnits, dels ock huru denna undervisning lämpligast bör ordnas och af staten understödjas, samt att proposition i ämnet måtte derefter aflätas till riksdagen.*

Tacksamheten för den man, som icke tröttnat att, oakadt ett stundom inskränkt och envist motstånd verka för för-

bättring af de vilkor, under hvilka våra flickskolor arbeta, var det första intryck vi erforo vid genomläsning af motionen; det andra var förkänslan af att *nu för första gången måste kvinnans egna insigter, hennes erfarenhet och mognade omdöme tagas i anspråk för det, som af allt ligger henne närmast: ungdomens — särskildt den qvinliga ungdomens uppfostran.*

Ett fjerdedels sekel har snart förgått, sedan den första komité, också den på riksdagens begäran, tillsattes för undersökning af behovet af högre flickskolors upprättande på allmän bekostnad samt huru de borde organiseras. Denna komité utgjordes endast af män, hvilket var helt naturligt efter som kvinnorna den tiden voro i saknad af alla utvägar till vinnande såväl af högre allmänbildning, som af pedagogiska insigter och systematisk kunskap i allmänhet och sålunda icke voro mäktiga af att deltaga i en sådan uppgift. *Nu är förhållandet ett annat.* Våra lärarinnor erhålla lika fullständig pedagogisk utbildning som lärarne, kvinnor hafva samma tillgång till universitetens lärosalar som män, vid möten samråda kvinnor och män om skolans bästa, qvinliga skriftställare debattera inom pressen, lika nitiskt som de manliga, alla slags skol- och uppfostringsfrågor, lärarinnor hafva utarbetat förbättrade skolplaner och lärometoder och, *der de haft makt dertill,* öfverfört dem i handling, mödrar egna alltmera deltagande åt skolans arbete och skaffa sig alltmera insigt äfven i undervisningens teorier — kort sagdt: *Den svenska kvinnan är fullt mogen och beredd att taga del i komité-arbeten för det qvinliga skolväsendets förbättrande, och utan hennes deltagande, det visa bäst resultaten af den första komitén, skall det arbetet aldrig blifva på ett tillfredsställande sätt fullgjordt.*

Det är i dessa enkla fakta, som vi funnit svaret på frågan, hvar kvinnan skall kunna beredas att deltaga i medborgerliga värf. Vi tro nämligen, att det kan och bör ske utan alla genomgripande lagförändringar, genom att sakkunniga kvinnor,

såsom här ofvan blifvit antydt, kallas att taga del i komitéer, tillsatta af stat eller kommuner för utredning af frågor, hvilka ofta kanske ligga deras erfarenhet närmare och hafva mera inflytande på deras än på männens lif. De skulle då småningom vänjas vid större uppgifter; de skulle med möjligheten af ett sådant tillfälle att gagna söka att bättre iakttaga och utforska samhällslifvets och arbetets lagar m. m., och det skulle på så sätt småningom visa sig, när de voro mogna för likartade uppgifter på andra områden.

Inom sig skola visst de allra flesta vara benägna att erkänna särskildt *det* enkla sakförhållandet, att *ordnandet af flickors uppfostran* kräfver qvinnans medverkan. Handlar man derefter och låter den af *Herr Kammarrådet Anderson* begärda utredningen ske af erfarna män och *qvinno*r, skall man helt visst hafva den upplysta opinionen på sin sida. Och på samma gång har man, enligt vår öfvertygelse, tagit första steget i rätta riktningen för att bereda en framtida lösning af frågan om qvinnans politiska rättigheter. Sker det, så hafva säkert de förtroende-vota, som den innevarande riksdagens framstående män gifvit våra qvinno r sin andel deri.

Hvad *Herr Borg* beträffar, äro vi honom dock stor tack skyldiga för välviljan i hans förslag och för det tillfälle, han gifvit oss att uttala våra tankar i detta ämne.

Men det är icke endast *Herr Kammarrådet Andersons* motion, som sålunda enligt vår uppfattning ställer sig i ett visst samband med *Herr Borgs*, i det den kan betinga så väl den högre förståndsutveckling för qvinnan i allmänhet och den öfning i offentliga frågor utredning, som vi antagit vara vilkor för utöfvande af sådana medborgerliga rättigheter, som *Herr Borg* vill tillerkänna henne. Dertill komma *Herr Walenberg*s och *Stackelberg*s yrkanden, att *qvinnan må bli myndig vid samma ålder som mannen*, och att *hon som gift hustru må råda öfver sin egendom* — allt yrkanden, hvilka innebära, utom

så mycket annat, äfven det, att den andel qvinnan nu har och framdeles kan få i medborgerliga värf skall blifva *verklig* och ej *lätsad* som hittills, då hon ofta för hela sin lifstid varit *lagligen* utestängd från *allt slags* både *myndighet* och *eganderätt*. I samma syfte, men mer begränsadt, går *Herr Ekenmans* motion om obligatoriskt förord. Under *Friherre Stackelbergs* motion rörande makars eganderätt hafva dessutom, med obetingadt instämmande, Hr *Adolf Hedin*, Professor *Axel Key*, Hr *I. Andersson* från Östergötland och Friherre *A. E. Nordenskiöld* tecknat sina namn.*

Med det lifligaste intresse afvakta vi utgången. Vinna *Kammarrådet Andersons* samt *Herr Stackelbergs* och *Wallenbergs* yrkanden framgång, så skall 1884 års riksdag komma att bilda en vändpunkt i den svenska qvinnans historia.

Men utgången må blifva hvilken som helst: Betydelsefulla initiativ äro dock gifna i riksdagens båda kamrar för erkännandet af qvinnans rätt. Sent skola ock de män glömmas, hvilka här »fört våra runor med den äran.»

Esselde.

* Det är Friherre O. Stackelbergs välbekanta motion från förra riksdagen, som nu blifvit med någon formförändring framburen, och vi behöfva här endast hänvisa till vår förra årg. sid. 113, 119, der vi utförligt framlagt våra åsichter i ämnet. Deremot skola vi i slutet af detta häfte meddela innehållet af Hr Wallenbergs motion rörande qvinnans myndighetsålder, samt Hr Andersons om utredning af flickskolefrågan.

9. Minnesrunor.

II.

Cecilia Fryxell.

I Sverige hafva hemmen tvifvelsutän en större betydelse vid ungdomens uppfostran än i de flesta andra land. De s. k. helpensionerna hafva aldrig, åtminstone icke under senaste halfseket, hos oss haft någon större utbredning, och ingen svensk pedagog har oss veterligen gjort sig till målsman för barnens lösryckande från hemmet och uppfostran i kaserner enligt konstens alla regler. Hemmets kärlek är enligt svenskens uppfattning den enda kraft, som kan skänka värma och lif åt den späda människoplantan, och om man ock måste erkänna, att hemmet stundom af blind kärlek ställer sig i strid med skolan och i ty fall ofta med barnets intresse, så ändrar detta sakförhållande ej någons uppfattning — »den mycket älskar, honom förlåtes ock mycket». Ja, motviljan för ungdomens kasernerning går till och med så långt, att äfven det till sitt värde tvifvelaktiga hem-surrogat, som kallas inackordering, i de flesta fall vida föredrages framför en helpension.

Vi kunna väl vara stolta öfver denna vår svenska uppfattning af hemmens plats i uppfostran — och dock må vi ej bryta stafven öfver helpensionerna. Äfven de, synes det oss, hafva sin plats att fylla. Det finnes barn, som ej hafva hem, eller som hafva sådana, att ordet hem ljuder som den grymmaste ironi, för dessa åtminstone äro helpensionerna en behöflig tillflygtsort. Men äfven för dem, som ej i sin hemort kunna få undervisning, kan den goda helpensionen ofta lämpa sig bättre än en inackordering.

Dock för att fylla sitt ändamål, för att kunna gifva åt barnet den omvårdnad, den tukt och den kärlek, det kräfver för sin utveckling, skall helpensionen vara, så vidt möjligt är, ett verkligt hem, med hemmets glädje, hemmets trefnad och hemmets kärlek. Barnen skola framför alt genast känna, att den, som är modern i detta stora hem, har ett hjärta, som varmt och innerligt deltagar i deras glädje och sorg.

Ett verkligt godt hem var *Rostad*; en kvinna, som med deltagande och kärlek följde sina lärjungar och, så vidt möjligt var, sökte ersätta för dem en moder, var *Cecilia Fryxell*. Det är såsom föreståndarinna för den på sin tid så högt ansedda pensionen först på Carlsund i Vestmanland och sedan på Rostad vid Kalmar, som Cecilia Fryxell vunnit sitt namn och kan sägas utöfvat ett ej obetydligt inflytande. — Månget barn genomlever sin barndom utan att förstas af sin egen mor. Vi kunna således ej undra öfver, att Cecilia Fryxell ej kunde vinna *alla* sina lärjungars tillgifvenhet, men *dessa få*, hvilkas kärlek hon ej vann, träda i bakgrunden för *de många*, som nu, spridda öfver hela vårt land, vörda och älska minnet af denna deras barndoms och första ungdoms trogna vårdarinna.

Cecilia Fryxell föddes den 14 augusti 1806 på Kartenberg i Vassända socken af Venersborgs pastorat. Hennes far var länsmannen Jöns Olof Fryxell och modern Maria Katarina Liljegren. Den största rikedomen i hemmet på Kartenberg var barn, och döttrarne måste därföre tidigt ut i verlden för att försörja sig själfva. Cecilia kom som guvernant till Vermland och vistades som sådan dels på ägendomen Svaneholm dels på Björneborg. Öfveralt förstod hon att i fullaste mått vinna sin omgifning. Hon ägde ock alla de naturens gåfvor, med hvilka en ung kvinna vinner aktning, beundran och kärlek. Hennes intellektuella och musikaliska begåfning var högst ovanlig, hennes sätt intagande, och hennes utseende, det lilla, runda, fina ansigtet med de blonda lockarne och den lilla eleganta gestalten,

var sådant, att det måste af hvar och en uppmärksammas. Och Cecilia var en ung, glad, lefnadsfrisk flicka, som njöt i fulla drag af den glädje, som lifvet, tack vare hennes många älskvärda egenskaper, skänkte henne.

Så kom en hjärtesorg — Cecilia var då nära trettio år. Sorgen krossade dock ej hennes lefnadsmod, hon kunde ännu glädja sig åt ungdomens nöjen, men den förberedde sannolikt den väckelse, som skulle gifva en helt ny riktning åt hennes lif. Cecilia Fryxell har själf berättat, huru hon reste från Björneborg till fastlagsmarknaden i Karlstad. Hon skulle där bevista en stor bal. Samma afton, den skulle äga rum, kommo hennes balskor från skomakaren inlindade i en gammal missionstidning. Med half uppmärksamhet kastade hon ögonen på tidningen, intresserade sig mer och mer för dess innehåll, och slutligen glömde hon både balskor och bal. — Hon läste, hon bad, hon genomgick alla tviflets och den störda själfbelåtenhetens strider för att slutligen med ett barns enfald och en ångrande synderskas ödmjukhet vända sig till Kristus. Den tro, hon nu med hänförelse omfattade, blef sedan medelpunkten i hela hennes följande verksamhet. Denna tro var nog ej utan sin ensidighet och sin sekterism, men den var dock af detta varma, uppriktiga slag, som får sitt uttryck i ett åt Gud helgadt lif, och inför hvilken därför hvar och en må i ödmjuk beundran böja sig.

Cecilia Fryxell ville nu ej stanna, där hon förut vistats, utan beslöt egna hela sitt lif åt spridandet af den tro, hon med så mycken värma omfattat. Hon ville först blifva missionär i Lappland. Detta afstyrktes dock. Då reste hon ut till Basel och tjänstgjorde öfver ett år som lärarinna vid därvarande missionsinstitut. När profningstiden var öfver, ansågs dock hennes hälsa alt för bräcklig för att hon skulle kunna användas i missionens tjänst. Sitt varma intresse för denna gren af den kristliga verksamheten bibehöll hon dock alltid, men hon måste nu uppgifva hvarje hopp att kunna egna sig åt en missionskall och måste därför söka sin lifsuppgift på annat håll.

Återkommen till Sverige fick hon under ett år plats i Göteborg vid Brödraförsamlingens skola. Under denna tid klarnade för henne det mål, hvartill hon skulle egna sitt lif. Det hos henne alltid lifliga pedagogiska intresset hade sammansmält med det religiösa, och hon beslöt att anlägga en skola, därifrån de åsigter, som utgjorde hennes lifsglädje, skulle kunna sprida sig kring Sveriges land, på samma gång som hon skulle få tillfälle att meddela sitt, enligt tidens fordringar, rika kunskapsförråd och omgifvas af denna ungdom, som hon så innerligt älskade.

Genom domprosten Wieselgrens hjälp blef hon 1848 i stånd att öppna en skola i Helsingborg. Hon hade då först endast 10 helpensionärer. År 1852 flyttades skolan, betydligt utvidgad, den räknade snart öfver 100 elever, till Carlslund nära Vesterås, tillhörigt en grefve Lewenhaupt. Hon var dock i behof af egen lokal, och genom några vänners hjälp lyckades hon att 1858 erhålla det vackra Rostad utanför Kalmar, Där fortgick skolan oafbrutet till 1877, dels med hel- dels med halfpensionärer.

Vi sade ofvan, att Rostad var ett hem för helpensionärerna, och att Cecilia var en öm och kärleksfull moder. Rostad var ett kristligt hem, men det var ingen gråtmild och hycklande anda, som där rådde. Ungdomlig glädje var ej bannlyst därifrån, och Cecilia själf var den gladaste bland de glada. Några verldsdamer ville hon ej uppfostra, och mången anmärkning har af denna anledning riktats mot hennes uppfostringsmetod, men ej borde klandret nå henne därföre, att hon ville bilda arbetssamma och dugliga unga flickor, som i lifvet sågo en skola och ej en lek. Det högsta målet för Cecilia Fryxell var dock att af sina lärjungar göra troende kristna; men att kunna omfatta helt den tro, som hon själf så varmt bekände är ej allom gifvet, och Cecilia var af en alt för nitälskande natur för att kunna vara fullt tolerant gent emot andras öfvertygelse. Något tvång utöfvades dock aldrig på barnens öfvertygelse från hennes sida,

därtill var hon alt för kärleksfull. Hon älskade alla dem, som voro under hennes vård, men hon kunde ej undgå att närmare dragas till dem, som delade hennes tro eller som hon ansåg göra detta.

Dagordningen på Rostad var enkel. Kl. 6 gick man upp. Kl. 7 började öfverläsningen af läxor och kl. $\frac{1}{2}$ 9 skulle denna ovilkorligen vara afslutad. Sedan intogs frukost, och kl. 9 samlades man till morgonbön, hvarefter följde religionsundervisning till kl. 10. Mellan kl. 10—3 ha vi de egentliga lektionerna och frukostlof, kl. 3 middag, mellan 4—6 promenad på stadens vallar eller utåt landet, mellan 6—8 läsning i salongen af någon för ungdomen lämplig bok, Coopers romaner eller något dylikt. Kl. 9 var dagen slut och ungdomen gången till hvila. — I tur och ordning skötte ett par af eleverna dukning och andra sysslor inomhus, hvarvid de ej deltog i de sedvanliga promenaderna. Arbetsamhet, ordning och enkelhet var lösen på Rostad.

Under det första decenniet af sin tillvaro kan man anse, att flickskolan på Rostad var en ibland våra bästa, äfven i hvad som angick lärjungarnes intellektuella utbildning. Cecilia Fryxell var en högst framstående lärarinna, och hennes lektioner, särskildt i historia, utgjorde lärjungarnes glädje. Hennes undervisningssätt var lifligt och muntert på samma gång det var klart och redigt. Cecilias pedagogiska förmåga sträckte sig äfven till utbildandet för lärarinnekallet, och flere ännu i dag framstående lärarinnor hafva henne att tacka för sin första handledning inom det pedagogiska området. Undervisning meddelades i de ämnen i hvilka undervisning för närvarande meddelas i våra flickskolor, med undantag af att naturkunskap endast förekom i form af innanläsning i populära naturvetenskapliga arbeten och att geometri var okänt.

Såsom ett slutomdöme öfver Cecilia Fryxells verksamhet som föreståndarinna för en af våra främsta helpensioner, taga vi oss friheten anföra några ord af en af hennes forna lärjungar, hvilka ord återfinnas i en nyligen utgifven biografi öfver Cecilia Fryxell i Kalendern »Korsblomman»!

— — — »Skolan var ett *hem* med hela värmen och trefnaden af ett sådant, undervisningen en lifsström med väckande och skapande kraft för hvarje emottagligt hjerta och sinne. — — Cecilia Fryxell hade med sin rika natur och sitt varma hjerta klar blick för hufvudsaken vid all uppfostran och undervisning, nämligen *lifvets* väckelse och utveckling hos lärjungen, både det personliga lifvets efter dess mått, det allmänt menckliga lifvets och det lufs som ofvanefter är. Hon skattade kunskaper högt och skydde inga uppoffringar för att kunna bibringa sina elever sådana; men kunskapen var för henne medel icke mål. Med detta mål för ögonen samt en ovanligt rik naturs friska liffulla stämning blef hennes inflytande på ungdomen mäktigt, stundom öfvermäktigt. Allt det bästa i hvars och ens natur väcktes ur dvalan vid hennes ord och beröring samt fick luft, ljus, näring och ledning. Och det vakna hjertat och sinnet blef i mångfaldig måtto mottagligt för det vetande, som på detta sätt bjöds. Hvad man lärde, fick saft och kraft samt blef en verklig personlig egendom, icke blott en snart glömd minneslexa, det blef en verklig lufsupplysning, det enda som förtjenar namn af bildning».

År 1877 upphörde Cecilia Fryxell med sin skola. År 1880 insjuknade hon häftigt och återvann sedan aldrig sin fulla kraft, och den 6 maj 1883 gick denna trogna tjänarinna in i sin Herres frid.

E. F.

10. Romaner, Historia och Historiska Romaner.

Ett kritiskt utkast

1883.

Hamerling: *Aspasia*. 3 del. Öfvers. Ewerlöfs förlag. Gefle. Pris 6 kr. 75 öre.

Felix Dahn: En strid om Rom. 4 del. Öfvers. Alb. Bonniers förlag. Pris 8 kr.

Scheffel: *Ekkehard*. En berättelse från det 10 århundradet. Öfvers. 1881. Ewerlöfs förlag. Gefle. Pris 3 kr. 25 öre.

Ebers: Ett ord. Öfvers. Hæggström 1883. Pris 2: 50.

Strindberg: Svenska öden och äfventyr I, II. Looström 1883. Pris 5 kr.

År 1814 utkom Waverley, Walter Scotts första historiska roman. Samma år hade de europeiska folken befriat sig från Napoleons despotism. Den historiska romanen föddes samtidigt med, att de europeiska folkens nationalitetskänsla väcktes till lif. Här kan med fog användas Geijers allbekanta uttryck, att det är en händelse, som ser ut som en tanke.

Den nationalitetskänsla, som de Napoleonska krigen framkallade, har riktat hela vårt tidevarfs bildning åt det historiska. Att det har denna riktning torde knapt kräfvat bevis. Tidens filosofi med dess utvecklingsteorier och dess läror om den ena generationens beroende af den andra, tidens konst med dess fulla uppfattning af det egendomligt sköna i hvarje svunnen tids konst, den ifver och den framgång hvarmed de historiska vetenskaperna idkas, ja till och med det allmänt utbredda intresset för gamla minnesmärken och fornsaker, ifrån Ninives ruiner och medeltidens katedraler till gamla stenredskap och porslinsbitar — alla dessa företeelser äro ganska karakteristiska för vårt århundrade, och det historiska intresset utgör ett af dess förnämsta företräden, då det jämföres med det förra århundradet med dess abstrakta förståndsbildning och förakt för det historiskt gifna.

Ej är det underligt, att den historiska romanen uppstått i ett århundrade med ett så vaket historiskt intresse, att så äf många

talangfulla författare som stora klåpare egnat sig åt denna gren af skrifstället, och att de historiska romanerna hos den läsande allmänheten åtnjuta en bevägenhet, snart sagdt obegränsad och tyvärr stundom kritiklös. Också kan man säga, att ifrån de s. k. grottmänniskorna i Elie Berthets färgrika skildringar, hvilka ju egentligen gå bortom all historia och falla inom archeologiens område, till de ännu lefvande personligheter, öfver hvilka historiens dom ännu ej fallit och hvilka uppträda i Samarows romaner, torde det ej finnas något tidsskede, ej något land och ingen mera framstående historisk personlighet, som undgått under vårt sekel att en eller flere gånger tjäna såsom stoff för romantisk framställning.

Oaktadt den stora ynnest, hvarmed de historiska romanerna omfattas, och hvilken vi ofvan sökt att förklara, kan mot hela detta slag af romaner riktas en och annan befogad anmärkning, äfvensom flere af dem äga ett anseende hos den romanläsande allmänheten, som de ej ur någon synpunkt förtjäna.

Ingen kan ostraffad tjäna två herrar, och författare af historiska romaner utgöra intet undantag från denna allmänna regel. I historien är *ett* nödvändigt nämligen sanning. Ästetiken framställer därjämte andra fordringar. Hon talar om enhet, afrundning, effekt, ästetisk rättvisa m. m., hvilka hon fordrar skola af romanförfattaren tillgodoses. Nyare ästetiska riktningar ringakta visserligen dessa gamla akademiska fordringar, med hvad rätt är ej här platsen att utreda, men de framhålla i stället nödvändigheten af psykologiska studier, af att författaren tänkt sig in i det inflytande, som omgifning och uppfostran utöfva på romanens handlande personligheter, af att författaren tager sina bilder, såsom det heter »ur lifvet».

Låtom oss nu se, huru författare af historiska romaner söka att tillfredsställa de skiljda fordringar, som ställas på deras litterära alster. I nio fall af tio hylla de än i dag de akademiska skönhetsreglorna och söka efter bästa förmåga att uppfylla dem.

Romanen blir spännande, poetiskt gripande och understundom af litterärt värde, i alla hänseenden läses den och — beundras, och detta icke minst för att den är »historisk»; man lär tillika så mycket af densamma, anses det. Och dock, huru många af dessa så kallade historiska romaner innehålla någon historia? Historien har uppofrats utan betänkande, och man nöjer sig med några yttre allmänt kända drag. Det finnes för de historiska skildringarne vissa allmänna recept, hvilka åtminstone författare af andra eller tredje rang med fördel använda. Det finnes ett recept för medeltiden med torneringar, klosterrof och vandrande riddare, ett för 15- och 1600-talet med dueller, förgiftningar och mesallianser samt slutligen ett för 1700-talet med puder, maitresser och abbéer. Hvad de historiska personligheterna angår, så får man på dessa i de flesta historiska romaner icke framställa högre fordringar än att de populära personligheterna blott sakna vingar för att vara änglar, och tyrannerna endast af brist på klöfvar och horn ej kunna räknas till ett annat onämnbart rike. Ifrån historisk synpunkt te sig också de flesta historiska romaner såsom en fantastisk, stundom löjeväckande maskerad, och det gäller lika väl dem som äga, som dem, hvilka sakna litterärt värde. Författaren har hatat den ena af sina herrar — historien, för att älska den andra — dikten, och dock är romanen historisk och lärorik!

Det är i ögonen fallande, att den realistiska riktningen inom ästetiken bör med mera vördsamhet behandla historien. En realistisk författare kan ej affärda läsaren med den vanliga frasen, att människohjärtat har i alla tider varit lika. Han söker ju uppvisa, huru olika människorna blifva i vår egen tid genom olika uppfostran, olika omgifning, huru mycket viktigare blir det ej då att göra sig reda för det inflytande, dessa förhållanden utöfvade i den förflutna tiden. Den realistiska författaren sträfvar efter sanning i hvarje de-

talj, på det att bilden må blifva sann, och en dylik detaljkänedom från det förflutna, som ej kan vinnas utan djupa historiska studier, måste han anse såsom en nödvändig förutsättning hos den, som skall författa historiska romaner. Men då sålunda realistiska historiska romaner fordra af sina författare, utom ästetisk begåfning, djupa historiska studier och en skarp människokänedom, kunna de ej tillverkas i dussintal och ibland den stora uppsjö af historiska romaner utgöra de ett ringa fåtal. De fleste författare, som haft ett realistiskt skrifsätt, hafva ock undvikit att egna sig åt detta skriftställereri. Den författare, som vant sig vid att med allvar studera det verkliga lifvet och därur hemta sina personer, har ej den djärfhet, som onekligen fordras för att sätta lif i döda generationer. Han ryggjar tillbaka för den möjligheten, att, oaktadt alla studier af den förflutna tiden och af människan, han skall för läsaren framställa varelser, som äro blott foster af hans fantasi, som aldrig lefvat eller rättare aldrig kunna hafva lefvat. Tvifvels utan är detta orsaken, hvarföre stora realister såsom Turgenjev, Daudet, Dickens m. fl. aldrig utgifvit historiska romaner eller åtminstone högst undantagsvis och då endast obetydligare arbeten. Deras naturtrogna nutidsskildringar blifva i stället, för kommande sekler, historiska romaner af det yppersta slag.

Att historiens kraf ej tillgodoses i det öfvervägande antalet af historiska romaner är ett faktum, men kanske är det en öfverflödig fordran? Historisk är blott ett oriktigt epitet till de romaner, hvilkas personligheter röra sig i en förfluten tid? Ifrån en *rent* ästetisk ståndpunkt står också historikern i sina fordringar temligen rättslös. Dikten är blott till »lyst», de diktade personligheterna skola alltid tillhöra en värld, som är fantasiens, hafva blod af nektar och ambrosia, och då kan det vara tämligen likgiltigt, hvilken kostym de bära, om den är från det 19:de århundradet, från en förfluten tid

eller ett besynnerligt mixtum kompositum. Att man ifrån realistisk ståndpunkt, — och där torde de fleste för närvarande stå, när ordet fattas i sin allmännaste och riktiga betydelse, ej lika med naturalism, pessimism eller materialism, — skall, för så vidt det gäller tänkesätt och seder, i historiska romaner gå, om möjligt är, historikerns fordringar till mötes, är klart, dock kan ifrågasättas, om man äfven ifrån denna ståndpunkt bör fordra, att sanning iakttages gent emot de historiska händelserna och de historiska personligheterna. Oss synes, att historien bäst tecknar karaktärerna, och att senare tiders fantasi ej kan framkalla större verkan och väcka mera intresse än sanningen, men vi medgifva, att det ock gifves skäl för den uppfattningen, att diktaren bör äga någon frihet i händelserna, blott tidsskildringen är sann. Han kan nämligen annars lätt komma att för historien glömma romanen, komma ur Schylla i Charybdis.

Vi vilja dock till stöd för vår uppfattning af att den historiska sanningen bör i *alla* afseenden fasthållas framställa ett par anmärkningar, hvilka, så till sägandes, falla inom det praktiska området.

Vanställandet af historien i de historiska romanerna har hos den stora allmänheten framkallat en mängd oriktiga föreställningar, som inga populära samvetsgranna historiska arbeten kunna undantränga. Vi påminna blott om den nimbus, hvarmed riddarlifvet har omgifvits, tack vare de historiska romanerna. Förgäfves har historieforskaren framvisat, att värdet af ridderligheten under medeltiden måste betydligt reduceras, och att ridderligheten endast är grunden till den höflighet, som nu herskar bland de bildade klasserna, men för höfligheten kan man tyvärr ej svärma liksom för ridderligheten; förgäfves har historieforskaren visat riddarlifvets djupa skuggsidor — allmänheten vet bättre besked, så står det ej i dess källor. Vi påminna om, huru svårt det för

historikern har varit att kunna borttaga det romantiserande skimmer, som kastats öfver en Maria Stuart, en Erik XIV m. fl. Vi påminna ytterligare om Walter Scotts idealiserande framställning af Stuartarne och Crusenstolpes svarta taflof öfver det Holstein-Gottorpska huset i Sverige. Exemplen kunna lätt mångfaldigas. Men en allmän anmärkning mot de historiska romanerna är, att de i de flesta fall framkalla hos allmänheten den uppfattningen, att vår tid är sämre än den förflutna. Framåtskridandets stora idé framstår tydlig för hvarje allvarlig forskare inom historien, men de som hemta sina s. k. historiska kunskaper från de historiska romanerna, och de äro ej få, erhålla en helt motsatt uppfattning, allra helst när dessa förskönande skildringar af den förflutna tiden ställas i jämbredd med alla de nattsvarta framställningarna af vår tids samhällslif, som nu årligen se ljuset. Men då det berättigade att framdraga skuggsidorna i nutidens lif så skarpt ifrågasattes på mer än ett håll, så kan man väl än mindre anse det riktigt att uppröra sekelgammal »smuts». De mörka bilderna från vår tid hafva, säger man, det berättigade, att de väcka vår eftertanke, de hafva ett ädelt syfte, men detta kan ej gälla det förflutna. Det kan dock ifrågasättas, om ej en mörk bild från fordomtima, som belyser ett missbruk, en fördom, som nu ej fins, väl kan försvaras? Vi mena ej härmed, att *alt* kan användas som stoff för dikt, detta vore ännu mycket mindre lämpligt, när det gäller det förflutna än då det gäller vår tid, men vi anse ej häller att en historisk roman nödvändigt alltid bör vara en läsning för ungdomen. Vi hafva härmed ej velat stryka ett streck öfver den stora mängd historiska romaner, om hvilka man måste säga, att de hafva ett visst litterärt värde och äfven från realistisk ståndpunkt gifva en i många afseenden trogen tidsbild, om man ock måste medgifva, att de se den förflutna tiden genom ett par idealistiska glasögon. Vi erkänna villigt, att många af dessa

romaner, såsom t. ex. de bästa af Walter Scotts m. fl., äga så stora förtjänster, och dessa af den art, att de måste intaga särskildt ungdomen, ja, vi beklaga den tid, hvars ungdom ej skulle fångas af dem, men vi vilja blott framhålla, att ej lär man *historia* af dem, och någon nyttig lektyr ur *den synpunkten* kan man ej anse dem vara.

Det finnes ett och annat arbete, i hvilket det historiska intresset blifvit det herskande och det i en sådan grad, att det förkrävt dikten; ordet historisk roman borde där utbytas mot kulturhistoriska skildringar. Sådana arbeten sakna dock med sina romanansatser kulturhistoriens sammanträngda form och historiska stil. Men de kunna likväl ej väcka något djupare missnöje vare sig hos ästetikern eller historikern, ty de dö vanligen en bråddöd, då allmänheten tycker såsom Voltaire, att alla slag äro bra utom de tråkiga. —

Se vi på den utveckling, som de historiska romanerna under detta århundrade undergått, finner man onekligen, att en alt större enhet mellan de ästhetiska och de historiska fordringarne gör sig gällande, hvilket tvefvels utan har sin grund i den större fordran på realitet, som inom alla diktningens områden mer och mer framträder. Walter Scotts bästa arbeten framstå dock i många fall som de historiska romanernas klassiska ideal. Tidens böjelse för romantik måste beröra honom, och det förflutna ser han i ett alt för ideelt skimmer, men han förstår dock att gifva både tid och lokal bättre färg än de fleste af sina efterträdare, han har karaktärer, som möta oss med full verklighetskraft, och om nu åtskilliga af hans personligheter synas oss snarare typiska än verkliga och individuella, månne det ej beror af, att dessa personligheter under århundradets lopp reproducerats tusen gånger i dussin arbeten? Och den tid, som läser Zola, bör ej klaga öfver Walter Scotts långa detaljskildringar, som

dock i konstnärlighet stå så långt öfver den förras, att de endast genom sin utsträckning kunna därmed jämföras.

Walter Scott fick talrika efterföljare i alla land. Endast få kunna ens med honom jämföras, alla låta de hans förtjänster framstå i bjärtare dager. Vi vilja endast påminna om några af de främste, såsom om Manzoni i Italien (»I promessi sposi»), v. Lennep i Holland (Dekamas Ros 1837, öfversatt 1881), Häring och Palzow i Tyskland, Ingeman i Danmark m. fl. Jätten ibland dem, hvad produktionens mångfald angår, är dock Alexandre Dumas d. ä. Hans ytt randen, att historien var den spik, hvarpå han hängde upp sin fantasis skapelser, och att Lamartine i Girondisternas historia höjt historien upp till romanens områden äro betecknande för den tidens åskådning, och man kan ock af dem bedöma det historiska värdet af Alexandre Dumas och många hans samtidas arbeten. Med honom och hans skola kan man ock med skäl anse den historiska romanen hafva nått sin lägsta ståndpunkt, betraktad från realismens och historiens sida.

Dock den romantiska skolans dagar ligga långt borta, om ock dess alster ännu fylla lånbiblioteken och utgöra en begärlig andlig föda för stora delar af vår romanläsande befolkning, hvilket särskildt gäller den historiska romanen från romantikens tider, hvilken lefver med långt friskare lif än de öfriga alstren från samma period, ty man kan säga att många hafva en helt annan smak då det gäller historiska än då det gäller andra romaner. De store realisternas inflytande har på de sista decennierna försports inom den historiska romanens område, om man ock måste medgifva, att de historiska romanerna stå *ännu* betydligt närmare romantiken än andra. Det är särdeles i Tyskland, som den moderna, historiska romanen, af tyskarne kallad »die Wissenschaftliche Roman», slagit rot. Ebers är det hos oss mest kända författarenamnet. I Tyskland har han dock en mängd med-

täflare. Freytags romancykel, »Die Ahnen», är behandlad i alt för ensidig tysk anda för att kunna utom hans fädernesland vinna anklang, och oss synes, att hans kulturhistoriska skildringar »Bilder aus der deutschen Vergangenheit», äga långt högre värde än hans romaner. Desto större läskrets kunna hos oss andra tyska författare erhålla såsom Hamerling, Scheffel, Lingg, Dahn, Lincke och Glaser, författaren till en nyligen utkommen, af tyska pressen berömd roman »Savanarola».

I Frankrike har en af den nya realistiska skolans främsta koryféer, ja en af dem, som man plägar räkna till litteraturens yttersta vänster, *Flaubert*, författat en historisk roman, *Salammô*, som i historisk trohet och delvis äfven i poetisk skönhet torde ha få sina likar, på samma gång den ovillkorligt frammanar den frågan, om verkligen hvarje del af historien är lämplig till romantisk framställning, för såvidt man vill vara trogen mot historien. Den ryktbare kritikern, Sainte Beuve lefde ännu, då *Salammô* utkom, och han för sin del besvarade frågan nekande. *Salammô* gör dock ett mäktigt intryck. Det är den kartageniska civilisationen på Hannibals tid, som skildras i hela sin egendomlighet. Den semitiska religionens underliga religionsbruk med det inflytande, de måste utöfva på en del karaktärer, framställas utförligt, och Afrikas glödande sol och den svunna civilisationens vällustiga prägel hvila öfver hela arbetet. *Salammô* är härigenom alt för egendomlig för att blifva populär, ehuru alla måste gifva sitt erkännande åt den i de flesta fall konstnärliga behandlingen af ett lärdt material, som genom sin omfattning lätt kunde hafva verkat nedtyngande. *Salammô* är ett lysande prof på en realistisk historisk roman och visar, synes det oss, att historisk trohet ej behöfver tillintetgöra dikten — äfven om det gäller en civilisation så främmande för vår egen som det gamla Kartagos. Arbetet står dock tämligen ensamt i den franska littera-

turen, och detta i ett land, där det kulturhistoriska studiet blomstrar.

England har efter Walter Scott knapt haft någon författare af historiska romaner af högre rang. Många hafva dock försökt sig inom detta område. De främste, Ainsworth och James, höja sig knapt öfver medelmåttan, och inom den senaste tiden har ingen engelsk historisk roman vunnit något större anseende med undantag af Kingsleys »Hypatia», där det anslående ämnet kanske öfverskytt mången svaghet, och de andra, som läsas och öfversättas, ha oftast sin historiska skylt att tacka för sitt anseende. Dickens har utarbetat en i många fall förtjänstfull historisk roman, »Två städer», som dock knapt kan sättas i jämbredd med hans nutidsromaner.

Vårt grannland Danmark har alltid utmärkt sig för sin produktivitet inom det historiska romanområdet. Ännu utgifver Ewald sina af en stor läskrets och ej utan skäl omtyckta romaner. Af nya författare har *Jacobsen* utgifvit sin »*Marie Grubbe*», hvars psykologiskt egendomliga, vidriga hjältninna framkallat mångt meningsutbyte, men ock kommit mången att af beundran för författarens karaktärsskildring eller af ovilja mot det djärft valda ämnet, glömma de mästerligt gjorda tidsmålningarne. Marie Grubbe är, hvad man än må anmärka emot romanen för öfrigt, i sistnämnda hänseende ett mästerverk, som har få sina likar. Taflorna äro mörka, men de äro ingalunda öfverdrifna, och de äro ofta poetiskt och gripande tecknade. En annan ung, dansk författare, *Gjellerup*, har ock försökt sig inom den historiska romanens område i *Antigonus*, en roman från de första kristna århundradena, ett tidevarf, som ofta varit föremål för behandling och stundom med stort mästerskap. Gjellerup låter dock sina egna kristendomsfiendliga känslor alt för bjärt framträda mer än en gång, för att man i detta arbete kan tala om sann realitet.

Att Sverige med sin lysande historia skulle äga många författare af historiska romaner är naturligt, dock är det ej många arbeten, där det historiska och konstnärliga på ett mera förtjänstfullt sätt sammansmält. Rydbergs arbeten, af hvilka det främsta dock ej behandlar vårt land, må väl anses såsom det yppersta i sitt slag i vår litteratur.

Björklins Karl Svenske och Elsa höra till den grupp, där det historiska, som i dem är värdt vårt varma erkännande, förkväft det konstnärliga, andra åter såsom Starbäcks, Trolles m. fl. kunna knapt äga något värde annat än såsom ungdomsläsning. Den fosterländska andan och, hvad en del af dem angår, äfven en viss yttre historisk trohet göra dem i detta afseende lämpliga.

Ett närmare skärskådande af några af de sist utkomna eller mera kända historiska romanerne skall ytterligare belysa de åsigter, vi ofvan antydtt om denna gren af litteraturen.

Författaren till *Aspasia*, *Robert Hamerling*, f. 1830, är en man med vetenskaplig bildning. Han har en tid varit lärare vid gymnasium i Triest, men sedan en längre följd af år tillbaka helt egnat sig åt diktarverksamhet. Stort uppseende har en del af hans episka diktverk väckt i hans fädernesland, Österrike. Den fantastiskt yppiga stil, hvarföre de blifvit berömda, återfinnes i hans stora roman: *Aspasia*. En präktigare skildring af ett grekiskt gästabund än hvad här bjudes torde man leta efter. Däremot slår denna yppiga, färgrika stil mer än en gång öfver i en svulst och ett ordprål, som är osmakligt och som ej motväges af några framstående förtjänster i karaktärsteckningen. Vi vilja blott anföra de rader, med hvilka skildringen af Perikles och Aspasiäs första möte afslutas, hvilka rader i sitt slag äro långt ifrån allenastående: »Så talade Perikles och tryckte en lågande kyss på Aspasiäs läppar. Det

var en och samma glöd, det var en och samma öfversvallning, det var doftet af en och samma lifsblom och lifsskönhet, som besjälade kämpens hand vid Marathon, Fidias mejsel, Sofokles griffel, Perikles tordöns tal på Pnyx och hans glödande kyss på den skönaste kvinnas läppas i Hellas. — När i en innerlig förtrolighet ett par som detta, i hvilket den mänskliga tillvaron utvecklats till renaste, yppigaste och ädlaste blomma, möts i kyssen, så är detta det högsta lifs fäst och fullbordan och en glädjerysning far i tysthet genom verdens hjärta från den ena polen till den andra — lik ljungelden från det varma sommar-kvällmolnet öfver Brilessos branter. — Själur möta hvarandra som gnistfyllda moln — men molnen urladda sig — människans själ näres af glöd.»

Detta är ej för vår tid. — Har Aspasiass författare öfvergifvit lärarstolen, så är däremot författaren af »*En strid om Rom*» än i denna dag professor i statsrätt vid universitetet i Königsberg. *Felix Dahn* är ej blott professor utan ock en berömd lärd. Hans 6 delar digra arbete, *Die Könige der Germanen* (1861—1871), är ett historiskt verk af stort värde liksom hans nyligen utgifna arbete öfver Tysklands Historia till 843. Såväl i dess som i hans öfriga historiska uppsatser kan ej den skarpaste kritiker ana romanförfattaren. Hvad Dahns ästetiska arbeten angår, kan man ock gifva dem samma berömmande vitsord. Alt vetenskapligt pedanteri är bannlyst, stilen är lätt och ledig. Af tyskarnes tunga meningar finnes ej ett spår, snarare kan man tillvita författaren en motvilja för hvarje satsfogning, som stundom verkar tröttande. »*En strid om Rom*», Dahns förnämsta skönlitterära arbete, på hvilket det säges, att han arbetat under 17 års tid, behandlar Östgotiska rikets undergång i Italien. Genom de ofantligt växlande och talangfullt sammanfogade händelserna har arbetet tvifvels utan vunnit sitt stora anseende. För dem, som i romanen blott önskar det spännande och öfverraskande, är

arbetet en verklig grufva; man må äfven skänka författaren sitt erkännande för den talang, med hvilken han anordnar teatereffekter. Mer än en gång tycker man sig läsa en operatext på prosa, och man blir ej förvånad, när man af Dahns biografer erfar, att hans föräldrar voro framstående skådespelare. Men utom nämnda förtjänster tyckes oss ej mycket godt vara att säga om »En strid om Rom», som dock upphöjts till skyarne i Tyskland. En stor mängd af dessa gamla betänkliga romanfel, som man så gärna skulle vilja, att de för alltid försvunno, återfinnas här. Människor, som länge bott tillsammans, falla plötsligt, helt omotiveradt på den ideen att för hvarandra berätta sina förflutna lefnadsöden, på det att läsaren må blifva underkunnig om dem, underbara sammanträffanden förekomma oupphörligt, alla kvinnor äro undersköna, och hjältarnes tapperhet följer ej vanliga naturlagar. Den krossade spegeln, hvaraf de moderna romanförfattarne lära fått skärfvor, så att deras bilder blifva mörka, har nog aldrig Felix Dahn ens hört talas om, ty ehuru väl »En strid om Rom» behandlar ibland de mörkaste bladen af verldshistorien, gör den dock ej något sorgligt eller hemskt intryck, och de ljusa, härliga taflorna äro, om ock ej till antalet de öfvervägande, dock de som äro bäst tecknade och följaktligen göra det största intrycket. Där omtalas visserligen mord och blod och strider, men med undantag af Amalasinthas, den store Teodoriks dotters fasansfulla död i badbassängen vid Bolsenersjön, torde ej någon mörk scen vara så väl tecknad, att den lemnar ett djupare intryck.

Hvad den historiska troheten föröfrigt angår, så må de kulturhistoriska detaljerna i många fall vara riktiga, men de historiska händelserna äro behandlade med mycket godtycke. Bokens hjälte, Cæsarius Cætegus, prefekt af Rom, en gammal vanlig romanbof, med en klokhet och ärelystnad utan gränser och följd af en mirakulös lycka, som går så

långt, att han för läsaren tydligen dödas ett par gånger för att sedan på ett häpnadsväckande sätt uppstå, denne sublime bof,¹ som jämföres med Cæsar och sättes vid sidan af Belisarius m. fl., är en *diktad personlighet*. I hvilken falsk ställning de öfriga historiska personligheterna härigenom framträda ligger i öppen dag. Andra anmärkningar blifva i jämförelse härmed obetydligheter, t. ex. Vitiges diktade död i böljorna, konung Atalariks idealiserade karaktär, i romanen en ädel yngling, i historien en utsväfvande till kropp och själ fördärfvad varelse, den oriktiga framställningen af Longobardernas inträngande i Italien. En del berättelser äro nästan löjliga, såsom beskrifningen, huru den gamle Teodoriks lik (»höga tysta gestalt!») med den krönte hjälmen o. s. v. fördes i spetsen för goterna vid deras sista drabbning. Denna ägde rum 553, och 526 hade Teodorik dött! Historieskrifvaren Dahn talar däremot om, huru konung Teja föll i början af striden och huru hans blodiga hufvud bars på ett spjut och uppeldade goternas mod. — Men detta sanna, historiska drag var förmodligen oskönt!

Exemplen kunde lätt mångfaldigas, men lemnom detta enligt vår uppfattning ej så betydande arbete för att egna någon uppmärksamhet åt *Scheffels* roman *Ekkehard*, hvilken både som tidsbild och i litterärt värde går långt framom Dahns romanarbeten. — Skulle man fråga, hvem som vore i detta nu Tysklands mest populära skald, så skulle de fleste svara Scheffel. Det visade sig ock år 1880, då hela Tyskland firade hans femtioförsta födelsedag. Josef Viktor von Scheffel äger en ovanligt hög vetenskaplig bildning, och har särskildt mycket sysselsatt sig med medeltidens litteratur. Han har utgifvit ett häfte dikter »*Gaudeamus*», till större delen glada

¹Författarens beundran för honom går så långt, att, när han slutligen faller (man är litet misstänksam, att det ej är på allvar) säger Dahn, att »det ädla hufvudet i döden förklarades af ett nästan öfvermenschligt sublimt leende».

studentsånger, och ett i många afseenden förträffligt epos från 30-åriga kriget: Der Trompeter v. Säckingen. Bägge dessa arbeten hafva upplefvat öfver 100 upplagor. Scheffel har en tid varit bibliotekarie, men innehar nu ej längre något offentligt embete utan bor dels i Carlsruhe dels på sin ägendom vid Bodensjön.

Det är den härliga naturen kring denna sjös stränder, hvilken utgör den ram, som omsluter de olika taflorna i denna sant poetiska skapelse, vida skild från Hamerlings och Dahns teatraliska arbeten. Hjalten är en ung munk från Sanct Gallen, som är kallad till herskarinnan öfver Schwaben för att lära henne latin, men under det han vistas hos henne, lär han känna kärlekens farliga makt. Deras karaktärer äro i allmänhet väl tecknade, men deras kärleksförhållande smakar alt för mycket af modärn tysk sentimentalitet. Skildringarne af munklifvet, af de bägge klostrens tvistigheter, af de kvinliga eremiterna i skogen kan man däremot anse för rent utaf mästerliga. Snart glömmar man ej håller den lefnadsfriske presten Moenzal i Radolfzelle, som lemnat det kvafva klostret för att föra en jägares friska lif. Han hade dock varit en berömd lärd, och munkarne i Sanct Gallen berömde sig af att äga en af hans hand verkställd irisk öfversättning af Priscianus. Författaren ger oss ett prof af denna berömda öfversättning så lydande: »Gud ske lof, det redan börjar blifva mörkt, helige Patrik af Armagh befria mig från detta skrifveri! Ack, att jag hade ett glas gammalt vin vid min sida.» Att Moenzal så skrifvit är naturligt, tycka vi, som genom Scheffel lärt känna den lefnadsglade och skämtsamme munken.

Detta jämte de fleste andra dragen från klosterlifvit äro hemtade från de gamla krönikorna. Däraf de sant realistiska intryck de göra på oss, och månne det ej är den rätta vägen för författaren af historiska romaner att till grund för sin framställning lägga en samtida berättelse? Mindre lyckad är

berättelsen om hunnernas ankomst, och hvarföre Karl den tjocke vid öfver hundra års ålder skall komma från en aflägsen grotta fram och strida mot dem, är fast obegripligt. — Stilen är enkel, med ett visst krönikartadt tycke, som så väl lämpar sig för innehållet. Naturskildringarne äro ofta mästerliga i sin enkelhet, och man vågar knapt störa det intryck, de framkalla, med den anmärkningen, att denna sköna natur efter all sannolikhet lemnade dem, som bebodde dessa trakter vid denna aflägsna tid, alldeles oberörda, och att författaren härvidlag gifvit bokens personer sina egna intryck. Den romantiska naturens skönhet har man först i våra dagar lärt att uppskatta, och en vild bergnatures skönhet begrepo medeltidens folk lika litet som forntidens. Till och med en så poetisk ande som Petrarka ursäktar sig i ett bref, för det han varit nog barnslig att gå upp på ett högt berg för att få se den omgifvande trakten — men Ekkehard var väl framom sin tid.

Af tyska författare inom detta område är tvifvels utan *Ebers* mest berömd. Denne författare, liksom Scheffel, ekonomiskt oberoende och förande ett lyckligt hemlif, är dessutom en aktad vetenskapsman. Sin vetenskapliga ryktbarhet har han först vunnit genom upptäckandet af en gammal ägyptisk urkund i medicin, hvilken gaf honom stoff till hans berömda roman *Uarda*. Ebers är en djup skildrare af människonaturen och har en fin poetisk uppfattning, som måste skaffa honom en stor skara beundrare. Dessa hans förtjänster, hvilka enligt vår uppfattning skarpast framträda i »*Homo Sum*», kommer mången att glömma, att hans människor äro väl mycket nutidsmänniskor, att hans dialoger ofta äro långa och tråkiga, samt att han i sin stil och planläggning mer än en gång slår öfver i en vanlig romanjargon. Gamla fel och gamla förtjänster återfinnas i »*Ett ord*», som dock, utom hvad stilen angår, snarare står efter än före hans öfriga arbeten. Hjälten, Ulrich, smedson från Schwaben, är utsatt för en

mängd äfventyr och får pröfva lifvet både i Spanien och Italien, där han tänker egna sig åt målarkonsten, och där han tror *konsten* vara den trollformel, som skall föra honom genom lifvet, och hvarom han i sin barndom hört en gammal judisk lärd tala. Han lyckas dock ej öfvervinna konstens svårigheter, och i sin förtviflan tar han tjänst såsom landsknekt. Han vinner framgång på framgång. *Makten* är nu hans lösen. Med förvåning finna vi den älsklige, ljuslockige tysken såsom chef för den råa plundrande skara spanska legotrupper, som under nederländska frihetskrieket lågo utanför Antwerpen och slutligen en dag bröto in i staden och ödelade densamma. Det fordras, att man ej läst historien om dessa tilldragelser för att kunna smälta Ebers idealiserade skildring af dessa nattsvarta händelser. — Dock författaren har ett slags medlidande med de historiskt bildade läsarne. Ulrich försvinner vid början af legotruppernas stormning af Antwerpen, trupperna tro, att den onde har tagit honom, men läsaren får veta, att det är hans barndomsälskade från Schwaben och hans fader, som sedan en tid bodde i Antwerpen, hvilka nu från slagfältet hafva hemfört den sårade Ulrich. Han får nu se, att *kärlek* är lifvets trollformel, och läsaren skall tro, att af landsknekten blir en öm make och en god målare, »som dock ej någonsin signerat sina taflor», tillägger författaren. Någon historisk grund ligger oss veterligen ej för berättelsen, och dess kulturbistoriska bakgrund synes ej vara af något högre värde, om ock en och annan skildring från Spanien eller från lägret är rätt liflig¹.

¹ En detaljanmärkning bland många. Författaren talar om, huru den lille smedpojken lades i rena hvita lakan — och detta på en tid, då knapt de förnäma bestodo sig denna lyx. — En dylik anachronism begår ock Scheffel, då han talar om att på en trälinnas bröllop fans ej tillräckligt med gafflar — där fans inga för gästerna, ty före 1100-talet brukades de ingenstädes och i Tyskland först allmänt på 1500-talet. — Hit till Sverige började gafflar antagligen att begagnas först i början af 1600-talet, om ock Erik XIV hade några ej begagnade exemplar.

Bland karaktärerna är Ulrichs mor, smedshustrun, som rymde från mannen och sedan lefde i lägret och slutligen mördades af en full soldathöfding, bäst skildrad liksom onekligen hjälten är minst lyckad.

Det sista arbetet inom vår svenska litteratur, som behandlar historien i romanens form, är *Strindbergs Svenska Öden och Äfventyr*, ett arbete som väl tål en granskning. Författarens afsigt är att i en rad af noveller skildra vår inre kulturutveckling. Han lemnar åsido de historiska personligheterna, och det synes en god sak, och vill gifva skildringar från folkets verld. Uppgiften är dock vanskelig, då vår kulturhistoria ännu är så ofullständigt känd, och misstag i teckning af de yttre detaljer finnas tvifvels utan, om ock författaren sökt undvika dem. Endast medeltiden och reformationstidehvarvet äro afslutade, så att ett nu gifvet omdöme måste modifieras alt efter den afslutning, som författaren ger sitt arbete.

Värd vår beundran är den åskådighet, författaren ger med blott några få ord åt den yttre omgifningen, den skarpa och konsekvens, med hvilka han tecknar sina karaktärer, och hvilka ej äro vanliga inom detta område. Han målar för oss med några få penseldrag taflor, hvilka lifligt fästa sig i vårt minne såsom den hvarmed »Odlad frukt» eller »På godt och ondt» börjar och flera i berättelsen »Utveckling». Alla dessa enkla bilder framställas mästerligt, och framkalla hos läsaren en ypperlig stämning. Det är en god realists stil. Men Strinberg är äfven realist i den modärna, oegentliga meningen af ordet, att han ej skyr de svarta taflorna. Dock, såsom redan nämnts, i den historiska diktningen kunna de stundom behövas. Skuggorna äro skarpa, men vi finna ingenstädes det vidriga. En viss råhet i stilen, som då och då framskyntar, ursäktas här lättare än i andra arbeten af samme författare rörande vår egen tid, ja här kan den understundom bidra till att gifva

en skarpare relief åt taflan. Men utan ursäkt är denna råhet, då den berör föremål, som af de fleste anses heliga och kanske i än högre grad gjorde det fordomtima, och författaren skulle tvifvels utan finna svårt att framdraga något annat skäl för dessa simpla uttryck än retsamhetens, retsamheten, som man med skäl hos den bildade må kalla ett andligt embryo af det stora organ, som hos de obildade kallas grymhet. — Motiven för de olika bilderna äro ofta originelt valda, såsom t. ex. de unga makarne, som påfvens bulla om cælibatet så grymt åtskiljer, den puckelryggige tenngjutaren, som utskrattas för att han hittat på en ny modell af kannor, men, när sedan samma kannu säljes såsom lybsk vara, då är den förträfflig, m. fl. karaktäristiska ämnen. Bland de hittills utkomna berättelserna, synes oss den, som bär benämningen *Utveckling* vara den bästa. De olika brytningar, som funnos vid reformationstiden, äro här mästerligt representerade i den fromme munken-målaren, i den eldige italienske konstdyrkaren och i den entusiastiske protestantiske presten. Titeln »*Utveckling*» är dock dunkel. Det synes nästan, som författaren endast valt den titeln på trots och som om hans uppfattning vore den, att världshistorien blott är en kedja af strider med olika innehåll, och att all utveckling är en chimère. Dock motsäger diktens innehåll denna tröstlösa uppfattning. — Mot Strindbergs berättelser kan ock den anmärkningen riktas, att en och samma typ framträder i hvarje berättelse, hvilket förefaller mången tröttande. Det är den missnöjda, oroliga, kritiserande anden, eller med andra ord Herr S. egna andliga förfäder, som framträder i olika tider och under olika vilkor i hvarje berättelse. Denna typ framträder i en berättelse såsom en tilltagsen torparpojke, som slutar som sjöröfvare, i en annan som den unga kvinnan, hvilken ej vill böja sig under den hårda dom, som utgick från Rom och tvang henne att skiljas från den hon älskade, i en tredje som

den puckelryggige tenngjutaren, i en fjärde som en reformationens förelöpare, en ung boktryckare o. s. v. Typen har tvifvels utan funnits i alla tider, mot densammas sanning kan ingen invändning göras, ty det är ej ett osant ord, att missnöje alltid varit en mäktig driffjäder till framåtskridande. Mot enformigheten kan invändas det psykologiska intresset af att se samma typ under olika yttre omständigheter. Men svårare är att finna ett försvar för det *sätt*, hvarpå vid en hel del tillfällen dessa missnöjda andar föra fram sina klagomål. Deras ord äro mer än en gång fraser, som godt kunde vara klipta ur hvilken nu i dag utkommande radikal tidning som hälst. Detta synes oss vara arbetets betänkligaste fel, och härvidlag har Herr S. låtit sin penna flyga fortare än eftertanken och har han visat sig som alt annat än en *realistisk* författare. Åldermannens i tenngjutarskrået tal (sid. 307 och följ.) är kanske det mest lysande exempel på detta det nittonde århundradets fraser i munnen på en man från medeltiden, men det står tyvärr ej ensamt i sitt slag, utan de flesta berättelser vanprydas mer eller mindre af dessa fraser, hvilka förringa de annars icke obetydliga förtjänster i kulturhistoriskt och ästetiskt afseende, som arbetet äger. —

Oaktadt dessa säkerligen ej små anmärkningar har dock vår historiska romanlitteratur ej många arbeten, som öfverträffa Herr Strindbergs »Svenska Öden och Äfventyr».

Ett sant realistiskt, litterärt arbete, som ej urartar till naturalism, är alltid en sällsynt företeelse, än sällsyntare är en god historisk roman. Vi hafva ofvan sökt skälen till detta sista förhållande. Vi hafva äfven sett de historiska romanerna beröras af de moderna fordringarne på realitet. Dessa fordringar kunna likväl ännu utan fara betydligt stegas. Kulturhistorien och psykologien äro tvänne i utveckling

stadda vetenskaper, som skola kunna göra den historiska romanen stora tjänster. Lika stor verklighet och på samma gång ästetisk njutbar form kan visserligen ej nås i den historiska som i nutidsromanen, och för den yttersta vänstern skall den förra alltid synas bemängd med falsk idealism, men också bara för den. Må de utkassera alla historiska romaner — de förakta ju ock den historiska utvecklingen och äro rätta arftagare af förra århundradets abstrakta teoretici — så skall dock hos de flesta människor de historiska romanerna bibehålla sitt anseende och det med rätta, ty de tillfredsställa ett för den mänskliga fantasien naturligt och oafvisligt behof att utsträcka sin verksamhet till alla tider och alla rum, blott de bättre än de hittills gjort motsvara de anspråk, som man har rätt att ställa på dem. — Liksom i nutidsromanerna tendensdiktningen ej förnämt föraktas, så bör ej heller den historiska sanningen, och det sköna för alltid lefva i fäjd med hvarandra. Det som är rätt är skönt, och det som är sant är ock skönt. Men liksom en nutidsroman, som låter tendensen sticka fram så bjärt och så torrt, att den blir pedantisk, är förkastlig, så gäller det ock, att historien i en historisk roman ej får förkväfvast dikten. Det moraliskt rätta innehållet i den sköna formen i nutidsromaner, i historiska romaner det historiskt sanna innehållet i den sköna formen — det är idealet.

E. F.

II. Något om Herr L. H. Åbergs skrift:

”I Äktenskapsfrågan. Betraktelser med anledning af H. Ibsens familjedramer.”

Upsala 1883. R. Almqvist & J. Wiksell. Pris 1,25.

Ofvannämnda märkliga broschyr säger sig bestå af anteckningar för ett länge påtänkt större, vetenskapligt verk.

Det vore stor skada, om — såsom författaren nu synes befara — sagda arbete ej komme att utföras. Docenten Åberg har ända från början af sin akademiska författareverksamhet visat sig med förkärlek studera spörsmålet om familjens och äktenskapets berättiganden samt innehafva en mera central ställning på detta forskningsområde än dem, till hvilka man vanligen hänvisas, således hvarken den autoritetsbundna eller någon af de samhällsupplösande. Han har då, naturligt nog, äfven varit en bland de anmälare som mest entusiastiskt helsat skalden Henrik Ibsens senaste skådespel, hvilka i skarp belysning åskådliggjort frågans sjelfva *materialier* för en större allmänhet, än hvad andra skaldeverk förmått, åtminstone hittills. Jag upprepar det: åskådliggjort för en större allmänhet *hela* materialförrådet. Ty åtskilliga andra vitterhetsalster, t. ex. romaner sådana som Zola's om arfslagarne, som den ryska nihilistboken »Hvad är att göra?» om sympatien, och flera liknande dikter, hafva åskådliggjort blott en eller annan sida af hvad som utgör dessa materialier, och därför alla kännetecknats af en betänklig gemensam fallenhet att för sine läsare draga hela frågan på sned. Det, som de — i bästa fall — kunnat gifva, har möjligen varit någon halvesanning, parti-programmens vanliga utbyte. Annat är förhållandet med verk sådana som Ibsens, hvilka hänsynslöst kasta ljus öfver alla vrår af ett socialt och etiskt spörsmål, men mesta ljuset öfver

dess centrum: här det vesterländska engiftesproblemet. Genom den mäktige skådespelsdiktarens bidrag till åskådliggörandet af denna, naturens och skönhetens innersta lag i förhållandet mellan man och qvinna, bör onekligen allmänheten vara i viss mån förberedd äfven på en ur den systematiska etiken framhemtad formel för samma sanning.

Mätte därför hinderna, som fördröjt utförandet af Herr Åbergs större arbete, kunna häfvas!

Hvad vidkommer hans föreliggande anteckningar, redan från flera håll aktningfullt mottagna af pressen, så vore nog afsigten att här yttra sig med lika upprigtig aktning.

Dock kan jag ju icke bortse från, att det vetenskapligen utredande verk, hvars innehållsregister anteckningarna meddela, ännu är oskrifvet. Min anmälan kan tillsvidare endast gälla verkets allmänna rigtning, hvilken är bestämdt gifven redan genom brottstyckena. Omdömen i detalj, med ledning af någonting ännu fragmentariskt, vore missvisande. Det hittills *utgifna* bör emellertid kunna anses som fullt pålitlig borgen äfven för *det tilltänktas* sjelfständiga, lojala, sansadt frisinnade rigtning hän mot målet: en den bästa teoretiska lag för samfundslifvets grundläggande faktum, en sådan som bär sig sjelf och icke behöfver stöd utifrån, emedan den är uttryck för de två samfundsbildande varelsernas, mannens och qvinnans, egna väsen.

Att författaren i förväg meddelat allmänheten aftryck ur sina konceptböcker, förklarar han såsom en försvarsåtgärd mot personliga (äfvenledes offentliggjorda) beskyllningar för osedligt åskådningssätt i äktenskapsfrågan. Det är ju ett giltigt skäl. Och det torde vara af vigt att hålla denna utgångspunkt kvar i minnet under läsningen af hans anföranden.

För honom sjelf, för hela hans egendomligt bestämda tankegång, och för en hvar hos hvilken han kunde vara färdig igenkänna någon meningsfrändskap i förevarande ämne,

är äktenskapet det utpregladt vesterländska — eller afgjort Engiftet.

Föregående utvecklingsskeden, de vilda folkens, orientallernas, ja den stora återstod af österländsk åskådning och praxis, som ännu stämplat flertalet äfven af de europeiska förhållandena könen emellan, — allt sådant lemnas af honom utanföre. Allas deras, sinsemellan mångfaldigt olikartade, men hvart i sin art *medlande* uppfattningssätt (från ena hållet materialisters, från andra ortodoxe idealisters), med andra ord samtliga sådana uppfattningssätt, som ytterst hafva tillkommit af något slags *omsorg för det bestående*, alla dessa utan undantag skäras här öfver en kam, affärdas såsom österländska öfverlevor, kort sagdt *lemnas utanföre*. Hvad *han* (eller hans system) vill värna, är icke, hvad *de* (eller deras kompromissförslag) vilja värna: det ännu ej genomskådliga, ej ända från roten bestämbara. »Äktenskap» är (enligt hans tankegång) något annat än detta, något der menniskan — i sin egenskap af »man» eller »qvinna» — redan funnit sig sjelf. Ja icke ens *benämningen* användes af honom på någon enda af dessa andra (som han skulle vilja kalla dem) förhistoriska former. Att sådana möjligen varit oundvikliga genomgångsmoment, släktets tidigare, råare, ännu mycket obestämda, men på god tro företagna organisationsförsök, det kommer icke honom vid. Evolutionsfrågan i strängare mening upptages ej i den filosofi, å hvars vägnar han talar. Här skall mot slutet sägas något mera om detta. Nu skola vi ej afbryta författarens tankegång.

Engiftet således.

Men, säger han, till konstituerande af detta, det enda verkliga äktenskapet, förslår ingen af de grunder, och icke heller alla tillsammans, som man vanligen sagt vara det för äktenskapet konstitutiva: hvarken samfundsinstitutionens (statens, kyrkans, giftomannens) sanktion eller äktenskapslöftets eller förpligtelsens mot barnen eller erotikens. Alla ingå som

aktvärda, mer eller mindre oeftergiftiga moment i äktenskapets historiska verklighet. Men inga af dem och icke alla tillhoppa göra ovilkorligen äktenskapet till engifte. De äro då ej heller äktenskapets etiska grund, som måste sökas djupare, i personlighetens eget väsende, viljelifvets, det godas enda ursprungliga område.

I denna del af sina anteckningar — granskningen af olika härtilldags gängse åsichter om, hvad som bör kallas etiskt grundläggande för äktenskapet, — har författaren redan jemförelsevis uttömmande behandlat sitt ämne. *Ett sammandrag* af hans kritiska, nästan öfverallt utmärkt värdefulla bevisföring, skulle ej gifva någon bestämd föreställning, icke föra fram till någon öfvertygelse. Jag hänvisar därför härutinnan till hans egna ypperliga meddelanden oafkortade.

Vidkommande *sedligt allvar* å alla de kasuistiskt ömtåliga punkter, hvilka der behandlas, (ss t. ex. bestämmandet af, när en äktenskapsförbindelse, ett fall af engifte, aktualiter tager sin början; ss t. ex. angifvandet af, under hvilka vilkor äktenskapskiälnad bör sägas vara enda möjliga fyllande af engiftets fordran; ss t. ex. påpekandet af de outplånliga förpligtelser, dem »gjord gerning» — ond eller god — alltid drager med sig, o. s. v.) — — — står *intet* öfrigt att önska.

Deremot är högligen att önska utförandet af det större arbetet, för att tillräckligt utrymme skall kunna lemnas åt formulering af sjelfva hufvudfrågan: Hvad som *är* äktenskapets sjelfständigt etiska grund. Författaren är den förste att erkänna ofullständigheten af sina antydningssvis gifna, mera provisoriska formler. Öfversättningarna af orden Eros och Agape gifva oss en eggelse, icke en slutlig utredning. För att skilja dem väl åt inför sjelfva den rena föreställningen (in abstracto) synes öfversättaren i hast hafva utsatt sig för faran att äfven inom verkligheten (in concreto) åvägbringa en sådan skilsmessa mellan de båda väsensbestämningarna för »äkta kärlek»,

Agape (den andliga eller viljebestämningen) och *Eros* (den naturliga, tvifvels utan mindre genomskådliga men ej därför mindre verkliga bestämningen), som, om hon strängt genomfördes — hvilket författaren sjelf naturligtvis icke önskar — skulle utplåna allt, hvad han förut åstadkommit, frånrycka honom hela hans vackra seger öfver de ensidiga uppfattningarna af äktenskapsfrågan. Man känner på den allmänna riktningen af docenten Åbergs tankegång — här och i föregående skrifter —, att han ännu har något mycket värdefullt att meddela i denna viktigaste punkt, men som icke kan sägas i kort-het, utan som verkligen väntar på det meranämnda större, positivt vetenskapliga arbetet.

Kort sagdt: hans broschyr är icke ett redan färdigt, motsägelsefritt, vetenskapligt verk.

Men ett intressant upplag, som sätter tankar i rörelse, är den.

En viss svårighet vid uppfattningen torde *alltid* — såsom här redan straxt i början antyddes — komma att återstå, ehuru visserligen anseeligt förminskad, sedan en gång utförligare motivering tillkommit. Meddelanden som Hr Å:s äro neml. så till vida icke *populära*, att de utgå från förutsättningen af en högre verklighet, ett de sanna förhållandenas samhälle, bakom eller inom det för vår iakttagelse befintliga samhället, och af hvilket detta andra ytterst är beroende eller göres giltigt.

Det allmänna eller populära uppfattningssättet är ett sådant, som håller fast (åtminstone försöker hålla fast) vid det skönjbara, faktiska förloppet af allting, och som genom upprepade iakttaganden *deraf* söker lära sig att tänka. Samma metod — ehuru tusenfaldt mera utvecklad — är naturvetenskapens och har blifvit lagd till grund för den nya filosofi, som fått namn af evolutionslära. Hon är väl den enda af alla vetenskapliga teorier om tillvaron som visar sig ärligt vilja räkna släktskap med det populära tänkandet. Hon beqvamar

sig i sin metod att *hjelpa oss*, befattar sig på allvar med att inordna i ett strängare och fullständigare sammanhang just *iakttagelser af förloppen*, ja med att rätta, rensa och utfylla våra alldagliga rön, så ofta nemligen som vi icke sjelfva lyckats iakttaga gången af sakerna tillräckligt noga, — således mycket ofta. Och dessa rättelser begripa vi vara behöfliga. Vi hafva ju sjelfva icke så sällan kommit på oss med misstag. Men hon behandlar icke sitt och vårt tankearbete såsom af sinsemellan alldeles olika slag. Hon förnekar icke, att äfven *våra* iakttagelser hafva värde i och för kunskapen om verkligheten. Hon anser skilnaden mellan populärt och vetenskapligt vetande vara ofantligt stor, men endast till graden. Hon erkänner båda sträfva på samma väg mot samma mål, fastän den ena mycket längre kommen än den andra. Alla framsteg, all förbättring i tillstånd, all förädling här i verlden finner det populära uppfattningssättet hafva för hvarje gång tillgått så, att ett outveckladt eller föga utveckladt nått en något fullständigare utveckling, att det något grundligare än förut mägtat öfvervinna sina hinder, skickligare uppöfvat eller vidgat eller använt sina medel, påtagligare kommit till rätta med tillvarons vilkor eller lyckats få till stånd fastare, jemnare, pålitligare förhållanden mellan sin omgifning och sig. Men *så* ser äfven den vetenskapliga evolutionsläran sakernas förlopp — endast med mera bestämdhet, såsom egande tillgång till tusenfaldt flera jemförande iakttagelser, en hvar af dem finare eller omständligare gjord, således säkrare, och alla sedan sinsemellan noggrannare ordnade.

Det allt afgörande är dock, att för bådas arbete *iakttagelse* är det väsentliga, och att till *förloppen af alltings utveckling* båda hänvända hela sin uppmärksamhet; att de således båda *under samma grundvilkor* »söka lära sig att tänka».

Detta allmänt gängse sätt att se tillvaron är tydligen för uppfattning af allt *historiskt* det lämpligaste, det som säkrast

räddar oss från att »konstruera historia», [det förflutnas och närvarandes, och som sätter oss i stånd att med minsta möjliga misstag förutsäga något äfven om framtiden.* Aktgifvandet på »gångna tings natur» lär oss, såsom Shakespeare säger, att »profetera».

Men att ett »de sanna förhållandenas samhälle» finnes (religionens och det idealistiska tänkandets förutsättning) är dermed icke förnekadt. Alla menniskor hafva tvärtom, så att säga, känsla af en sträfvan hän till något slags *likhet med* denna högre eller verkligaste verklighet just i all sin sträfvan för sund utveckling af den skönjbara verkligheten.

Det vore orimligt antaga, att icke vi andra, som betrakta sakerna mera historiskt, skulle hafva gagn af meddelanden äfven från dem, hvilka koncentrerat sin tankeverksamhet kring föreställningen om ett system af ursprungliga, eviga verkligheter, oberoende af historia. Deras meddelanden böra kunna påminna äfven oss om behovet af koncentration, väcka oss till en något fullare medvetenhet om det sakförhållandet, att åtskilligt i sjelfva verket hör tillsammans, hvilket vi under arbetets och diskussionens ifver tillåtit löpa i sär. Att så är fallet med åtskilligt i vår på dagordningen stående *äktenskapsfråga*, torde ej kunna med alldeles godt samvete förnekas.

En skrift sådan som den, hvilken här till sina allmännaste drag anmälts, har ju då kommit i rätta stunden — framför allt om den göres fullständigt färdig.

Den ännu ofullbordade formen är skuld till uttryck här och der, som ej få tagas för något mer än tillfälliga afväranden af befarade missförstånd, icke såsom inbjudningar till *motsatta* missförstånd. Exempelvis: vissa hastigt tillkomna ord, dem man finner förringa sympatiens betydelse vid äktenskapets

* Evolutionsläran är ock den som framkallat tidehvarfvets yngsta positiva vetenskap (eller sammansatta organism af vetenskaper), sociologin, läran om den småningom växande gemensamma mänskliga erfarenheten eller om samhällsutvecklingens lag.

ingående, andra der »den estetiska synpunktens» värde sättes allt för lågt, och de »utilitariska» åsigtarna sammaledes, medan »räsonemangspartier» nästan behandlas väl aktningsfullt. Skarpt betonade, skulle dessa yttranden ej kunna undgå att i betänklig mån motsäga hvarandra.

Sann är visserligen anmärkningen, att »sympatiens» anhängare ofta faktiskt komma på villovägar. Exempelvis: att de äro särskildt utsatta för frestelse till öfverskattandet af vårt känslolifs yttre företeelser; att derur i vissa fall rent af utväxer ett slags känslospioneri vändt både mot egna och andras hjertan; att detta då dag efter dag ohjelpigt undergräfvor skönheten i sammanlefnaden, enär ju på alla punkter helsa är sjelfva grunden för skönhet — o. s. v. Men säkert skall å andra sidan författaren villigt medgifva, att den för denna sjukdomsform mest tillgängliga — *qvinnan* — i det hela är den som faktiskt har kommit närmast framtidens eller den mera fullständiga uppfattningen af »äkta kärlek», och att hon gjort det just genom sin varelses *sympatiska* öfverlägsenhet. Slutsatsen borde ju då vara den, att mot sympatien sjelf är ingen invändning att göra, endast mot origtiga tillämpningsläror.

Sant är vidare, att »estetiskt» anlagda menniskor ofta hafva uttryckt sig felaktigt i det ämne, som här är under behandling. Men ännu mera sant, eller en ännu mer aktvärd sanning är, att menskligheten för de rikaste, outtömligaste uttryck i *just samma ämne* står i everldlig skuld hos sina estetiskt ypperst begåfvade. Författaren behöfver blott vända ögat till titelbladet på sin egen broschyr, så skall han visst strax vara villig att gifva en fullständigare redaktion af sina yttranden om det estetiska medvetandets omfattning.

Till motvigt mot antydningarna om »utilitarisk» inskränkt het eller om bristerna i den lära, som gör lycksaligheten eller det ändamålsenliga, det nyttiga, till sitt enda pathos, vill jag blott helt flygtigt påminna oss litet hvar om, att vår nations

mest universella snille och Europas störste etiske siare för några århundraden, Svedenborg, oafåtligt brukade en utilitarianers språk för meddelande af alla sitt systems öfversinliga sanningar.

Med hvad författaren säger om »räsonemangspartier», förmodar jag han ej menar något för hans öfriga räsonehang så främmande, som hvad en fiende till hela hans rigtning skulle kunna draga derur. Sannolikt äsyftas blott en varning mot att döma öfver andras känslor, eller mot att öfver hufvud lägga för mycken vikt vid graden, i stället för arten af människors känslöföfattning. Jag antager — vid detta liksom vid förut ifrågasatta påståenden —, att det mindre varit brist på bestämda föreställningar, än brist på utrymme och tid att meddela dem, som gjort somligt tal i den föreliggande broschyren till, hvad man kallar — »hårdt tal.»

Robinson.

12. En skizz af Mathilda Roos.

Förkortad för Tidskrift f. Hemmet af Esselde.

Ur en samling noveller af Mathilda Roos, hvilken skall utkomma i vår, hafva vi fått tillstånd att meddela nedanstående lilla psykologiska skizz, hvilken synes oss märklig både såsom vittnande om ett stort framsteg hos förf:n i själsanalys och framställningskonst, och såsom onekligen tillhörande dagens företeelser, i det den visar, huru människan, då hon icke ger sitt känslolif ett bestämdt och värdigt mål jemte nödig motvigt i förståndsarbete eller praktisk verksamhet, hemfaller åt än den ena än den andra osunda ytterligheten.

Utrymmet tillåter oss dock blott att meddela skizzen i förkortad form, hvarför läsaren bör se den i sin helhet i den utkommande samlingen, hvilrens öfriga innehåll lär vara rikt både på djupare anslag och qvicka, pikanta skildringar.

Författarinnan börjar med att omtala, hurusom hon en septemberdag för omkring tio år sedan var bjuden till ett större herresäte i Upland, för att fira slottsherrns födelsedag.

Festen gynnades af det härligaste väder. En del af gästerna for landvägen, men de flesta kommo med den ångbåt, som vid tretiden lemnade Stockholm. Det var en underbart mild och skön höstluft. Sommarens qvalm var förbi, men dess värme fans ännu kvar. Det lätta töcken, som ibland under rötmånadshettan beslöjar himmelen, var borta, den var hög och klar och skinande djupblå. En lätt bris strök då och då öfver vågorna, rasslade bland vassen vid stranden och susade i granskogens toppar. Middagssolen badade de vackra Mälarstränderna, hvilka ännu lågo der lum-miga och gröna, med endast här och där en skiftning af höstens vemodigt brokiga skimmer.

Efter en dylik färd i angenämt sällskap var man naturligtvis vid mycket godt lynne, och detta förändrades icke vid framkomsten, då man vid ångbåtsbryggan hemtades af vagnar, kuskar och betjenter, och sedan i rask fart körde upp mot slottet och svängde in på gården. Derefter tågade man uppför den breda stentrappan, som ledde till slottets försal, och här blefvo gästerna visade hvar och en till sitt rum, för att göra toalett innan helsningsceremonien försiggick.

Här öfvergår nu författarinnan till den egentliga berättelsen, alltjemt talande i första person:

Jag kunde ej få mitt vanliga gästrum utan måste nöja mig med att dela ett vindsrum med den nya guvernanten i huset, som jag icke kände. Det föreföll mig mindre behagligt, men jag gjorde emellertid min toalett i god ro innan guvernanten, brådskande och andfådd inträdde och med nervös oro började genomforska sina byråådor, vägrande att mottaga min erbjudna hjälp.

Då jag gick utför trappan, tänkte jag på det egendomliga i, att jag icke alls uppfattat hur hon såg ut. Det var

som om jag sett ett utkast med matta, otydliga konturer. Jag mindes icke, om hon var mörk eller ljus, kort eller lång. Det enda kraftigare intryck hon gjort på mig var af en ovanligt stor tafatthet, och som jag ingenting förfärligare vet än tafatthet, föreföll hon mig icke sympatisk.

Då jag kom ned, var våningen redan fylld af folk, och ett sorlande surr af röster och skratt slog emot mig och gjorde mig riktigt yr i hufvudet. Jag helsade emellertid på värden och värdinnan, hvilka togo emot mig med samma vänliga leende, som de hade för alla sina gäster, uppsökte mina bekanta och var inom kort sjelf inne i pratet och skrattet.

Gästerna samlades i hörnsalongen, ett stort, pråktigt rum, möbleradt — liksom hela slottet — i antik stil, med förgyllda stolar i rödt siden sedan Sofia Albertinas tid, venetianska speglar, gobeliner, glaskronor, och kinesiska krukor i alla vinklar och vrår. Egaren hade antiqvitetsvurm; han besatt ett ovanligt väderkorn för gamla halftrasiga skåp och chiffo-nierer, och i öfre våningen hade han ett helt rum fullt med vapen och smycken och rostiga jernbitar från hedenhös.

Då middagen var serverad, tågade gästerna parvis och vid tonerna af en festmarsch ut ur salongen, genom ett långt smalt rum, med en mängd gamla porträtter på väggarna, tafvelgalleriet kalladt, in i salen, der det lysande bordet stod dukadt och hvar och en intog sin bestämda plats.

Galleriets fönster, som vette åt den terrassformade parken, stodo öppna och på öfre terrassen var regementsmusiken placerad, så att tonerna litet dämpade kommo fram till mid-dagsbordet, och genom det lifliga samtalet man der förde, blott förnummos som stundom sprittande, stundom melanko-liska stämningar, allt efter de melodier som utfördes.

Det blef en mycket rolig middag. Vinet flödade, tal och skålar jagade hvarandra, verser upplästes, hurrarop höjdes,

och fanfarer klingade till festföremålets ära — ända tills man slutligen kom in i denna lyckliga, sorglösa sinnesstämning, som vanligtvis griper en under en glad middag.

Icke en skymt af guvernanten hade jag sett på hela tiden; jag visste icke ens, om hon satt vid bordet eller ej. Jag var uteslutande upptagen af mitt eget nöje. På ena sidan hade jag en mycket liflig och pratsam kavaljer, som för mig skulle definiera de outtömliga begreppen »idealism» och »realism», och på den andra satt en ung man, som därför att han gjorde sin granne till höger en kärleksförklaring, fann det lämpligt att beständigt spilla vin på min klädning — och han tog nästan ännu mera min uppmärksamhet i anspråk. Men strax efter middagen, då jag stod i galleriet, drickande kaffe och alltjemt sökande att intränga i realismens och idealismens sanna begrepp, fick jag se guvernanten, gående ut i salen och hållande vid handen sin lilla elev, som skulle få smaka på deserten. Min blick följde henne mekaniskt; jag såg då, att hon var liten och mycket ful, men att hon gick ovanligt vackert, litet skygt, på ett egendomligt gungande sätt liksom hade hon sväfvat.

På eftermiddagen promenerade man i parken; ända till sent på aftonen dröjde vi ute, det var så ljumt och stilla, nästan som en sommarafton, endast att mörkret tidigare bröt in.

Då ljusen i rummen voro tända, spelades det upp till dans, som fortgick i ett par timmar och sedan afbrändes fyrverkeri på terrassen. Månen hade äfven gått upp och ett strålande månsken upplyste slottet och glittrade i ån, som flöt nedanför parken. Det var en tjusande qväll, man ville aldrig säga hvarandra godnatt; i de månbelysta gångarne vankade man af och an ända till öfver midnatt, då några svärmiska ungdomar hade fått tag i en båt och rodde sjungande fram och tillbaka i månskenet. Ibland svarade

någon dem uppifrån terrassen och denna vexelsång ljöd stämmingsfullt och gripande i nattens tystnad. — — —

Jag fann dock slutligen tiden inne att gå till hvila, och gick att uppsöka guvernanten, som jag fann nere vid stranden sittande ensam midt i månskenet med blicken drömmande fäst på vattenytan.

Hon spratt till, då jag nalkades och såg mycket förvirrad ut. Jag sade, att jag sökt henne öfverallt för att fråga, om hon ej tyckte, det vara tid att gå till hvila nu?

»Redan?» svarade hon dröjande och drog en djup snck.

»Redan?» upprepade jag. »Tycker ni verkligen, att det är redan? Klockan är ju öfver tu. Vi skulle bli alldeles förbi af trötthet i morgon, om vi ej komme i säng nu.»

»En så här vacker natt borde man aldrig lägga sig», svarade hon i det hon reste sig upp.

»Gud bevare mig väl, hvad skulle man då göra? Månskenet är visserligen mycket vackert, men nu har jag ju betraktat det en tre, fyra timmar, och inte kan jag väl hålla på dermed hela natten heller? Se så, kom nu», fortfor jag, i det jag tog hennes arm och drog henne med mig, »ni är bestämdt mycket svärmisk, eller hur?»

Hon svarade ej, men hon såg förfärligt tafatt ut, och om det varit dager hade hon bestämdt blifvit alldeles röd. — —

Samtalet vände sig nu kring hennes lilla élève och hennes lärarinneuppgift, och jag frågade:

Är ni road af att läsa med barn?

Hon svarade ej genast. Hon upplyfte sitt hufvud och lät blicken ett par gånger mekaniskt fara öfver himmelen.

»Jag vet ingenting gräsligare», sade hon slutligen med en underlig, dämpad lidelse i rösten.

Jag blef alldeles svarslös. Hennes ord trängde rakt in i mitt hjerta och uppväckte ett sådant der häftigt, nästan pinsamt medlidande, åt hvilket vi förgäfvos söka gifva uttryck.

På terassen träffade vi värd och värdinna; vi sade dem godnatt, äfvenså åtskilliga af gästerna, hvilka ännu voro uppe. Sedan vandrade vi upp till vårt rum, guvernanten först med ett ljus i handen, och jag efter.

Då vi kommo upp, släckte hon genast ljuset. Begge fönstren stodo öppna, så att månskenet strömmade in och gjorde rummet nästan lika ljust som på dagen. Hon gick fram till fönstret och stälde sig der; jag började kläda af mig och jag såg att äfven hon löste upp sitt hår och knäpte upp klädningslifvet. Vi voro temligen tysta, endast då och då sade vi af artighet några intetsägande ord.

I allmänhet är jag icke mycket romantisk af mig och i qväll var jag det mindre än någonsin; jag var ohyggligt sömnig och önskade af hela min själ, att guvernanten ville stänga fönstret och släppa ned rullgardinen och låta oss få sofva. Men hon tycktes icke vara hägad härför, hon satt alltjemt qvar på fönsterposten, dragande kammen af och an genom sitt upplösta hår.

»Ni måste komma hit och se hur underbart det är här ute», sade hon slutligen, i det hon vände sig om och vinkade åt mig. »Kom, det blir icke mera någon sådan månskensnatt i höst.»

Jag lydde hennes uppmaning, gick fram till fönstret och böjde mig ut. Jag qvarstod en liten stund, och hur det var, försvann alldeles min sömnlust, och den tjusning, som hvilade öfver naturen, grep äfven mig.

Det var nu alldeles tyst der nere; gästerna hade lemnat parken och gått till hvila. Icke ett ljud hördes, icke ett löf rörde sig, det var någonting stilla, obeskrifligt, förbidande i hela naturen. I bersäerna och under träden voro skuggorna djupa, men öfver sandgångarne strömmade månskenet ut med en bländande glans. En nästan tropisk värme fylde luften, den var litet tung att inandas, det var någonting mattande, halft ängslande i denna smekande ljumhet.

Ovilkorligen gjorde jag ett utrop af beundran och vände mig emot guvernanten. Hon smålog och böjde på hufvudet, men fortfor att stirra utåt terrassen.

»Tror ni icke, att det var en sådan här natt Julia tog emot Romeo på sin balkong?» frågade hon plötsligt med låg röst, men utan att se på mig.

Jag blef något häpen öfver denna oväntade fråga.

»Jo, det är nog troligt», svarade jag; »fastän jag på det hela taget tycker, att det varit mera praktiskt att välja en mörk natt; då hade han ej så mycket behöft frukta att bli sedd.»

»O nej, det måste vara en natt sådan som denna!» utropade hon häftigt och knäpte ihop sina händer. »Hvad man måste kunna älska en sådan natt... det ligger längtan och kärlek i luften, man andas...»

Hon lutade sig mot ena sidan af fönsterfodret och kastade ena armen öfver sitt hufvud. Jag betraktade henne förvånad; hon var alldeles förvandlad. Månskenet kom hennes lilla färglösa ansigte att likna en marmorbild, och de uppåtriktade ögonen strålade och skimrade som juveler. Hon hade ett ovanligt stort, litet rödaktigt hår; detta var nu upplöst och föll i rika vågor öfver hennes blottade armar och barm, som sågo alldeles snöhvita ut. Hon var vacker, fullkomligt vacker; på samma gång var det någonting besynnerligt, konstladt, affekteradt hos henne; denna plastiska ställning, med det upplösta håret, som föll långt ned öfver midjan, och det tillbakakastade hufvudet, var icke naturlig. Hon utsträckte långsamt och trånande högra armen; jag tror att hon alldeles omedvetet spelade Julias roll.

Efter några ögonblicks förlopp reste hon sig upp, böjde sig framåt och fattade min ena hand.

»Har ni någonsin älskat?» frågade hon, alltjemt med samma hviskande, hemlighetsfulla röst, som då tvänne älskande tala med hvarandra.

Jag brast i skratt och bekände, att jag passerat tjugotalet då väl de flesta kvinnor haft någon erfarenhet deraf.

»Men icke jag», mumlade hon och pressade sina händer mot bröstet, »icke jag. Jag är tjugufem år och jag har aldrig älskat... någon... någon... man.»

»Nåväl, då återstår det för er! Förr eller senare måste man alltid bli förälskad.»

»Tror ni verkligen det?» utropade hon ifrigt. »Ack om ni blott visste hur jag väntat derpå! För hvarje dag som börjar, tänker jag: i dag skall någonting hända, i dag blir det någon förändring. Vid allt som sker omkring mig, vid ett bref, som lemnas mig, vid en vagn som stannar utanför porten, hakar jag mig fast och hoppas någonting. Men aldrig... aldrig... ingenting inträffar... allt är sig likt, dag ifrån dag, samma dödande, intetsägande lif...»

Hon gömde sitt ansigte i händerna och vaggade sakta af och an. Jag kunde ingenting säga; jag stod blott tyst och betraktade henne, hon intresserade mig, det kan jag ej neka till.

»O, om ni visste», fortfor hon, i det hon häftigt och passionerad blickade upp, »hur jag hatar min tarfliga, förkastade tillvaro! O, om ni visste hur jag hatar mitt lilla, fula ansigte, som ljuger bort min själs poesi! O, ni kan ej ana hur jag skulle kunna älska! Ingen man har någonsin talat med mig om kärlek, och dock vet jag allt derom! Tusen gånger har jag hört kärleksord hviskas i mitt öra, tusen gånger har jag känt denna saliga, onämnbara tjusning, tusen gånger har jag genomlevvat det underbara... det outsägliga...»

Jag har aldrig i hela mitt lif i någons ansigte sett ett så lidelsefullt uttryck. Hennes ögon brände, det ryckte kring läpparne, hela den lilla gestalten skälfde. Jag tyckte, att det var som om hon brunnit och förtärt sig sjelf. Orden kommo

fram häftigt, allt ifrigare och ifrigare, liksom tändande hvarandra. Naturens skönhet, natten, tystnaden, hennes eget tal hade berusat och uppeldat henne. Var det verkligen den fula, bleka guvernanten, som efter middagen smög sig igenom galleriet, skygg och tafatt?

Jag kände mig nästan litet skrämmd för henne och drog mig ovilkorligen tillbaka. — — — — —

Det blef en stunds tystnad. Hon suckade flera gånger djupt och darrande och för med handen öfver pannan, liksom för att lugna sig. Derefter vände hon sig hastigt bort. Den vanliga tafattheten kom ånyo öfver henne; det var som om ett skimmer omkring henne plötsligt slocknat. Hon mumlade någonting, som jag ej hörde, stängde fönstret och fingrade nervöst på fönsterhakarne.

»Ni tycker väl, att jag talar som om jag vore galen — hviskade hon och kastade en skygg blick på mig — men jag vet ej hvad som kom åt mig. Jag tror att mitt bröst skulle sprängts sönder, ifall jag ej fått tala. Förlåt mig och glöm alla dumheter jag sagt, det ber jag er innerligt» . . .

Jag svarade henne så vänligt och deltagande jag kunde, försäkrade att hon väckt mitt lifligaste intresse, och bad henne att berätta mig något mera om sig sjelf och sitt förflutna lif. Men det var omöjligt; hon stelnade mer och mer till, hon blef återigen den skygga, slutna varelse, jag sett i mid-dags. Hon talade visserligen litet om sitt föregående lif, men det skedde trögt och tvunget, inspirationen var borta, det var som om hon blygts för mig. — — — — —

Vi gingo nu till hvila. Följande morgon var guvernanten försvunnen från vårt samfälda rum och sågs icke heller vid frukosten. Jag erfor, utan att veta hvarför, ett visst obehag vid tanken att återse henne och fick också först från vagnen se en skymt af henne i ett af fönstren, der hon blek och för-gråten, vinkade med handen till farväl.

— — — — —

Tio år senare, en söndag förliden vinter kom jag mot min vilja att med en vän, som var nyfiken, bevista en sammankomst af den så kallade frälsningsarmén på Ladugårdslandsteatern. — — — — —

Vi lyckades komma in en sidoväg genom schweizeriet, så vi sluppo åtminstone att knuffas och trängas der nere vid ingången. Salen var full af folk, karlar och qvinnor om hvarandra, och nästan alla af den obildade klassen. Det var mycket varmt här inne och en mer än vanligt förskämd teaterluft; jag höll näsduken för munnen och sökte med en undergifvet frågande blick min vän. Men hon bevärdigade mig ej med något deltagande, hon drog mig blott med sig fram till midten af salen, der hon genom den tillmötesgående artigheten af ett par åkare eller gesäller eller hvad det var för personer, lyckades skaffa oss platser.

Emellertid hade armén redan börjat sina upptåg inne på scenen, der den hade sin samlingsplats. Der uppträdde nu qvinnor och män, den ena efter den andra för att aflägga sina vittnesbörd, allt under det de himlade sig och gestikulerade. Vid hvarje tals slut utsände de böner till församlingen att komma dit fram och bigta sina synder och sorger, och märkvärdigt nog var det flere som lydte denna uppmaning. Omkring trettio personer samlades så småningom kring rampen, på scenen uppstämades en skrällande kattmusik, och under detta ackompagnemang utfördes bigten.

Medan bigten varade, gick en engelsk yngling, som äfven hade aflagt sitt vittnesbörd, omkring i salen för att värfva nya medlemmar. Han hade mycket nonchalanta fasoner, stack händerna i fickorna och liknade så frappant en ung, förhoppningsfull kypare, att man omöjligt kunde underlåta att tänka, att han alldeles misstagit sig om sin kallelse. Emellertid visade han mycket nit, i synnerhet vis à vis en ung, vacker tjenstflicka, för hvars själs frälsning han tycktes

ha mycket bekymmer. Han pratade en hel mängd svensk-
engelsk rotväliska, fattade begge hennes händer och tryckte
dem eldigt. Tydiligen förblandade han för ögonblicket all-
deles sina egna och vår Herres intressen. Men den vackra
flickan lät icke beveka sig, hon drog undan sina händer och
skakade blott nekande på hufvudet. Då han hade gått, frå-
gade jag henne hvad han ville? »Jo, jag har lemnat Fräls-
ningsarmén^e och nu vill han ha mig tillhaka», svarade hon,
»men jag vill ej, de voro så *tokiga* der.»

Emellertid tyckte jag, att vi nu hade fått nog af skåde-
spelet, åkaren till höger om mig började blifva litet besvärlig
med sin starka parfym, och jag ämnade just till min vän
framställa en förfrågan, huruvida vi ej skulle aflägsna oss,
då i det samma musiken tystnade och en ny talarinna trädde
fram. Hon fängslade genast min uppmärksamhet; jag satt
orörlig kvar och betraktade henne nyfiket och forskande.
Detta ansigte var mig bekant, jag hade sett det någon gång
förr, men när och hvar? Mitt minne famlade omkring öfver-
allt; jag visste sannerligen icke hvar jag skulle söka henne,
det var det lilla mest vulgära ansigte, som jag kunde ha sett
hvar som helst, i en butik, på ett schweizeri eller något
dylikt ställe.

Hon hade en liten och mager figur; den röda halsduken
kring halsen missklädde ohyggligt henne bleka ansigte, och
rampskenet kom kindknotorna att framstå skarpa och beniga.
Hon stod en stund med ögonen nedslagna och händerna
sammanknäpta liksom i tyst bön. Så lyfte hon upp blicken
och började tala, först sakta och entonigt, så allt högre och
innerligare, ända tills rösten så småningom höjdes till en
förunderlig skälfvande styrka, ögonen började låga, gestalten
växte och läpparne logo ett besynnerligt fanatiskt, stelnadt
leende. För hvarje ögonblick var det som om hennes in-
spiration slagit ut i en ny låga, hufvudet sjönk sakta bakåt,

ögonen slötos till hälften, det kom någonting saligt rusigt uti dem, bröstet flämtade och de osammanhängande, meningslösa orden strömmade hejdlöst från hennes läppar. Hennes bön var egentligen ingenting annat än en lidelsefull åkallan till Frälsaren, ett långt trånande rop efter hans kärlek, som skulle mätta hennes och hela världens af törst försmäktande själar.

Nu kände jag igen henne. Jag hade en gång förr, en vacker mänskensnatt hört samma passionerade, af en sinlig glöd genomandade utgjutelse, jag hade en gång förr sett denna lilla gestalt, het och pickande som en sjuk fogel, allt var så fullkomligt likt som då, ända till darrningen kring läpparne och de teatraliskt utsträckta armarne. Och jag är fullkomligt öfvertygad om, att hon i detta ögonblick lika mycket spelade Julia som profetissa, att jordens och himlens kärlek i ett förfärligt virrvarr tumlade om i hennes själ och att hon lika väl skulle varit färdig att bedyra en jordisk man sin kärlek, som hon nu högt och brinnande egnade den åt Frälsaren.

Hur besynnerligt! En lidelsefull qvinna, som dränker sin försmädda kärleksglöd i religiöst svärmeri! Och här sutto flere hundra personer, som tjöto och suckade och kände sig uppbyggda deraf! — — — — —

Då hon slutade, uppmanade hon församlingen att, om det ännu fans någon som ville bigta sig, komma fram till henne. Den vilda glöden i hennes bön hade imponerat på folket, det var flera som kommo fram, skrålet på scenen uppstämde å nyo och bikten började. Jag kunde naturligtvis icke höra ett ord af hvad som sades, men jag såg hur hon lutade sig öfver den biktande, hviskade i hans öron, grep hans händer och tryckte dem mot sitt bröst.

Efter bikten kom hon ned i salen och gick omkring bland åhörarne och talade med dem. Hon föreföll mig ytterligt motbjudande; hon trängde sig alltid nära till människorna,

rörde vid dem, stirrade dem in i ögonen med sina heta, förvirrade blickar. Då jag såg att hon närmade sig bänken der jag satt, reste jag mig häftigt upp — jag kände mig riktigt förskräckt vid föreställningen om ett sammanträffande och igenkännande — hviskade åt min vän att jag blifvit illamående af värmen, och skyndade mig derefter, så fort trängseln tillät, bort mot dörren. Emellertid kunde jag ej undvika att gå förbi henne, men jag tror ej hon kände igen mig, fastän hon häftigt vände sig om och gaf mig en sträng, förkrossande blick. Troligen ansåg hon mig förtappad, därför att jag lemnade salen innan séancen var slut.

Då jag kom ut på gatan stannade jag och drog ett djupt andetag af lättnad. Det var ett qualm der inne, ett qualm, som verkade både på kropp och själ; och min följeslagarinna medgaf, att jag hade rätt i att det var tid på att komma derifrån. —

Jag har sedermera gjort förfrågningar om f. d. guvernanten, och fått höra att hon i ett par år tillhört frälsningsarmén, att hon innehar kaptens rang och är en af arméns ifrigaste och verksamaste medlemmar.

Mig hade hon ingifvit en underlig känsla af vedervilja, blandad med djupt deltagande.

13. Hvi synes du så ung?

»Hur ung han synes!» Jag med undran tänkte,
När första gången jag ditt anlet' såg;
Ty fast ditt väsen manligt var och kraftfullt,
En ynglings själ i blicken speglad låg.

Och ung du syntes mig, när jag betänkte,
Att lustrer sex du ren af lifvet sett.
Jag undrade, om jorden inga törnen
Men rosor blott uppå din stig dig gett.

Hvi syntes eljes yngre du än andra,
 Som hafva hunnit samma ålders mått?
 Har kanske du utaf Idunas äpple,
 Som evig ungdom skänker, smaka fått?

Om icke så, fins kanske något annat,
 Som kan bevara lifvets korta vår
 Och längre hålla ungdoms-blomstern friska,
 Än hvad man vanligtvis dem skåda får? —

Jag minnes några ord, som engång yttrats
 Utaf en ande hög och djup som få,
 Af ett bland renaissancens jette-snillen,
 Af florentinar'n Michelangiolo.

När härligt han sin »Pieta» fulländat
 Med Frälsar'n och Marias sköna bild,
 Det någon var, som fann, att moderns ålder
 För litet framstod ifrån sonens skild.

Men konstnär'n sade: »Har du aldrig funnit,
 Att lifvets vår af kyskhets hålles kvar?
 Förstår du ej, att hon, den kyska, rena,
 En evig ungdom på sitt änne bar?»

Hans ord mig gifvit svaret på min fråga,
 Nu kan jag säga, hvi du syns så ung:
 Det är ej därför blott, att lifvets börda
 Ej ännu på din skuldra hvilar tung.

Det är ock därför, att du trår mot ljuset
 Och vill dig hålla ifrån synden ren;
 Just därför, att du är så oförderfvad,
 Att ibland tusen fins som du blott en!

14. Epidemi.

Nej se, huru ifrigt de prata!
 Hur rosenläpparna gå!
 Hvad är det mån' tro de säga,
 De fagra tärnor små?

»— Säg, är han ej vacker, guddomlig?»
 »— Se blott, hvilken eld i hans blick!
 — »Hur fin och hur nobel hans hållning!
 Hur stolt och behagfullt hans skick! »

Jo, jo, I små svärmiska hjertan,
 Jag kunde det tänka just:
 Nu hvar sina drömmars konung
 Lofsjunger af hjertans lust.

Men hvad — hvad är detta? — »Och huden,
 Hur glänsande, mjuk och len!
 Och o! hvilka eleganta,
 Förtjusande söta ben!»

Mon Dieu! så fins här då ingen,
 Som går från den sjukan fri!
 Den härjar bland damerna gräsligt,
 Den blifvit till epidemi.

Min vän! nämna bland Stockholms damer
 Ej konst och ej heller natur,
 Och tala aldrig om menskor,
 — Men tala om kreatur!

Då glänsa strax deras ögon,
 Och liflig blir deras ton,
 Och då kan du få en grundlig
 Och sakrik konversation.

Ej drömma mer våra damer
 Om kärlek, om månskensscen;
 Men i deras drömmar trafva
 »De mest förtjusande ben.»

15. Trenne motioner vid innevarande riksdag.

N:o 24. Af *Herr Wallenberg*: Om bestämmande af ogift kvinnas myndighetsålder till tjuuguett år.

Vid 1856 års riksdag beslöts — efter åtskilliga förarbeten och heta strider — att ogift kvinna kunde blifva myndig vid uppnådda tjugufem års ålder. Riksdagsbeslutet ledsagades af den besegrade minoritetens mörka spådomar om ett störande och menligt inflytande på familjeförhållandena. Det oakadt utkom en Kongl. förordning den 15 Juni 1858, som medgaf ogift kvinnas *vilkorliga* myndighet, i fall hon »hos Konungens Befallningshafvande anmälde sig vilja denna förmån åtnjuta.»

Det dröjde dock icke längre än till 1863 års riksdag förrän, utan mycket kif eller allvarsamt motstånd, denna lagbestämmelse förändrades derhän, att hvarje ogift kvinna förklarades *vara* myndig vid tjugufem års ålder, liksom mannen är det vid uppnådda tjuuguett år. Kongl. förordningen af den 16 November 1863 stadfäste detta riksdagsbeslut. Mer än tjuugu års erfarenhet har nu gifvit vid handen, att de hemska profetiorna icke slagit in, och nu mera hör man ingen beklaga den skedda förändringen, må hända med undantag för dem, som beklaga alla förbättringar i lagstiftningen och i våra sociala förhållanden. Mången torde nog tycka, att det nu är väl bestäldt, och att ingenting behöfver vidgöras i denna viktiga fråga. Men erfarenheten visar, att ingen förändring, som ej till fullo genomföres, motsvarar verklighetens kraf; så ock härutinnan.

Mannen anses fullt mogen att sjelfständigt handla i ekonomiska frågor vid den för honom i lag stadgade myndighetsålder; han kan fritt förfoga öfver sin egendom, ingå förbindelser och sköta sina affärer bäst han gitter, medan den ogifta kvinnan vid samma ålder, under hvilka omständigheter som helst, icke tillåtes handla sjelfständigt, då det likväl endast gäller hennes egna angelägenheter och fördelar. Detta ändock hon som gift — vore hon ej mer än sexton år — tillerkännes kunna fylla det ansvarsfulla kallet af husmoder och möjligen som suttonårig enka ega berättigande att förvalta sin förmögenhet. Till den grad antages mannens vishet hafva inverkat på henne, ty någon annan orsak kan icke gerna tänkas. Men kan nu ett barn på sexton å sutton år under sådana förhållanden erhålla full handlingsfrihet, så borde väl en kvinna vid tjuuguett års ålder anses minst lika klok och tillförlitlig i värden af egna angelägenheter. Säkert är, att blir en lagbestämmelse antagen, som sätter kvinnans myndighetsålder till tjuuguett år, så blifva föräldrar

och målsmän angelägna att före den åldern bibringa henne känedom om betydelsen af detta berättigande.

För öfrigt frågas med all rätt: skall icke en tjuguetårig kvinna få råda öfver sin förmögenhet, lika väl som en man vid samma ålder? Är verkligen hennes förstånd mindre än hans, hennes kraft att motstå lifvets frestelser svagare? Skall hon, hvars bestämmelse det är att uppfostra sjelfständiga och viljestarka söner och tänkande, pligttrogna döttrar -- egna eller andras -- skall hon hållas i ledband långt efter det en med henne jemnårig man eger full handlingsfrihet? Har hon verkligen så illa dokumenterat sig? Spörj de ömma systrar och döttrar, som under oafåtlig sträfvan och tysta försakerelser dragit fram till kunskaper och rättsinne en älskad broder eller försörjt åldriga föräldrar, eller de kanske ännu flera, som från ett fattigt hem gått ut i verlden utan alla hjälpmedel, men som genom arbete med sparsamhet och heder bragt sig fram. Spörj dem, som anlitat deras arbetskrafter, om dessa kvinnor ej lagt i dagen lika mycket nit, pligttrohet och redbarhet som jemnåriga män. På alla dessa frågor kan ej gifvas mer än ett svar, det att tiden är inne för vidtagandet af denna *likställighet* emellan kvinna och man.

Ser man nu till de förmögna unga kvinnorna, hvilka hittills så godt som tvingats att blunda för allt hvad omtanke och sträfvan heter för att syssla med en hop nöjen; gif dem handlingsfrihet, och deras uppmärksamhet på lifvets förhållanden skall tillväxa, deras synkrets vidgas, deras ansvarsskyldighet göra sig tydligare gällande och fyllas af sjelfständighetskänslor. Sjelfva skola de blifva de första att begära den praktiska uppfostran, de för ändamålet behöfva, och ju mera de blicka in uti och komma att deltaga i lifvets verksamhet, dess mindre skall för dem någon fara uppstå att de missbruka sin handlingsfrihet. Härda dem och gör dem oberoende genom att göra dem oberoende af sådana onyttiga skrankor, med hvilka de ängsligt kringgårdas. Detta skyddssystem alstrar svaghet och ökade fordringar, medan deremot vanan att reda sig sjelf väcker begäret att skydda andra svagare, hvilket åter förädlar sinnet och stärker karakteren.

Ser man tillbaka på de förflutna tjugu åren, skall man finna, att den då beslutna författningen redan nu burit goda frukter, och detta torde kunna anföras såsom ett afgörande skäl att bringa reformen till sin slutpunkt och fullbordan. Till sist torde man ej kunna undgå att erkänna, det aktningen för kvinnan stigit med hennes sjelfständighet. Derom vittna de många förtroendeuppdrag, som nu mera lemnas unga kvinnor, och som *de* väl motsvara. Ej heller får man förglömma, att i samma mån kvinnan höjes, höjer sig också mannen; det är ett obestriddigt faktum, så känt, att det här ej behöfver mer än påvisas.

På grund af hvad jag anført tillåter jag mig föreslå, att Riksdagen för sin del måtte besluta den förändring i Kongl. förordningen

af den 16 November 1863 angående ogift qvinnas myndighetsålder, att denna må bestämmas, i stället för tjugufem år, till uppnådda tjugueett års ålder.

N:o 44. Af *Herr Albert Anderson*: Om aflåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning beträffande undervisningen i de enskilda högre skolorna för qvinlig ungdom m. m.

I anledning af en utaf mig vid sistlidne riksdag väckt motion derom, att det å riksstatens 8:de hufvudtitel uppförda anslag, 70,000 kronor, till understöd för högre skolor för qvinlig ungdom måtte höjas till 100,000 kronor, yttrade Stats-Utskottet i sitt utlåtande rörande nämnde hufvudtitel: att sedan år 1875, då anslaget först beviljades med 30,000 kronor, detsamma blifvit efter hand förhöjdt till förstnämnda belopp; att huru riktig och gagnelig den sålunda i allt mera ökadtt understödda institutionen än vore att anse, det dock icke kunde vara välbetänkt att, innan noggrann erfarenhet vunnits om de resultat den frambragt, låta densamma i obegränsad utsträckning tillväxa, samt att en sådan erfarenhet ännu saknades, emedan osäkerhet fortfarande rådde om den qvinliga undervisningens hufvudsakliga mål, rätta systemet för dess anordnande och de kurser, som borde genomgås; och hemställde Utskottet på grund häraf, att någon förhöjning i anslaget icke då måtte af Riksdagen beviljas. Vid ärendets behandling inom Riksdagen underskattades ingalunda den stora betydelse, som den högre qvinliga undervisningen eger, och det torde endast hafva varit de af Stats-Utskottet anmärkta här ofvan anförda omständigheter, som förauledde båda Kamrarne — den första dock med ringa pluralitet — att bifalla Utskottets hemställan.

Om jag ock i det skick frågan angående den högre qvinliga undervisningen för närvarande sig befinner fortfarande anser en sådan förhöjning af ofvannämnda anslag, som jag sistlidet år föreslog, väl behöflig, kan jag dock icke förneka nödvändigheten af en sådan utredning, som Stats-Utskottet, enligt hvad ofvan berördt är, ifrågasatt.

Till följd af Rikets Ständers begäran i underdånig skrifvelse den 16 Juni 1866 om utredning och undersökning dels i hvad mån offentliga läroanstalter för qvinlig ungdom utöfver det redan då befintliga seminarium för bildande af lärarinnor och dermed förenade normalskola för flickor kunde anses ytterligare böra på det allmännas bekostnad upprättas, dels ock huru i sådan händelse dylika anstalter borde organiseras, har visserligen en af Kongl. Maj:t tillsatt komité afgifvit betänkande i ämnet, hvarefter Kongl. Maj:t i proposition den 30 Januari 1873 föreslagit inrättande till en början af fyra offentliga högre läroverk för flickor. Utom det att den utredning som sålunda åstadkoms åtminstone hufvudsakligast afsåg inrättande af

offentliga läroverk förekommer derjemte att de enskilda högre flickskolornas antal sedermera i högst betydlig mån tillvuxit, så att, oberäknadt det sannolikt icke ringa antal, som helt och hållet saknar statsunderstöd, för närvarande ej mindre än 55 skolor äro i åtnjutande af sådant.

En utredning angående dessa skolor, i det syfte 1883 års Statsutskott angifvit, torde derföre vara högst behöflig, och synes dervid äfven böra tagas i öfvervägaude, huruvida icke någon förändring i de för åtnjutande af statsunderstöd nu bestämda vilkor må finnas erforderlig.

Det torde vara oomtvistadt och har jemväl af statsmakterna vid flera tillfällen och bland annat så väl i ofvan berörda underdåniga skrifvelse den 16 Juni 1866 och Kongl. Maj:ts proposition den 30 Januari 1873 som i Riksdagens underdåniga skrifvelse den 22 Maj samma år blifvit till fullo erkändt, att frågan om den högre qvinliga undervisningens ordnande är i hög grad maktpåliggande och behjertansvärd.

På grund häraf vågar jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen behagade hos Kongl. Maj:t anhålla om en utredning, dels huru undervisningen i de enskilda högre skolorna för qvinlig ungdom för närvarande bedrifves och de resultat som derigenom hittills vunnits, dels ock huru denna undervisning enligt hittills vunnen erfarenhet lämpligast bör ordnas och af staten, der behovet så fordrar, understödjas, samt att Kongl. Maj:t täcktes derefter till Riksdagen aflåta proposition i ämnet.

Mönster efter ett skänkt klutaband följer. Rikt och karaktäristiskt lämpar det sig för bårder af alla slag; särdeles vackert ter sig en sådan bård, infattad i knyplade dalspetsar till skyddsduk.

